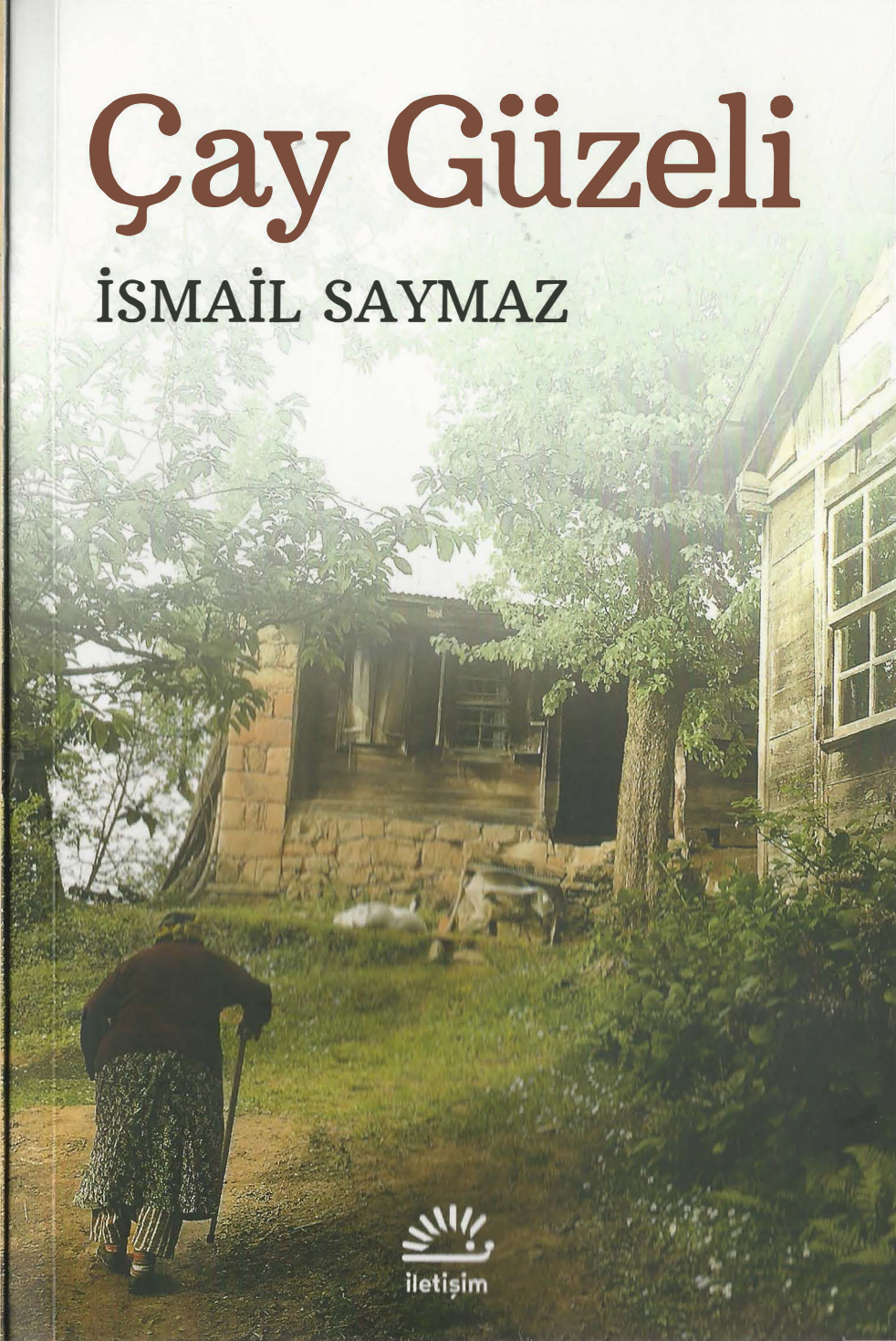
İSMAİL SAYMAZ Çay Güzeli

Çay Güzeli

İSMAİL SAYMAZ

iletişim

İSMAİL SAYMAZ • **Çay Güzeli**

İletişim Yayınları 2467 • Çağdaş Türkçe Edebiyat 424
ISBN-13: 978-975-05-2183-6
© 2017 İletişim Yayıncılık A. Ş.
1. BASKI 2017, İstanbul

EDİTÖR Necdet Dümelli
KAPAK Suat Aysu
KAPAK FOTOĞRAFI Uğur Biryol
UYGULAMA Hüsnü Abbas
DÜZELTİ Nebiye Çavuş
BASKI Sena Ofset · SERTİFİKA NO. 12064
Litros Yolu, 2. Matbaacılar Sitesi, B Blok, 6. Kat, No: 4NB 7-9-11
Topkapı, 34010, İstanbul, Tel: 212.613 38 46
CİLT Güven Mücellit · SERTİFİKA NO. 11935
Mahmutbey Mahallesi, Devekaldırımı Caddesi, Gelincik Sokak,
Güven İş Merkezi, No: 6, Bağcılar, İstanbul, Tel: 212.445 00 04

İletişim Yayınları · SERTİFİKA NO. 10721
Binbirdirek Meydanı Sokak, İletişim Han 3, Fatih 34122 İstanbul
Tel: 212.516 22 60-61-62 • Faks: 212.516 12 58
e-mail: iletisim@iletisim.com.tr • web: www.iletisim.com.tr

İSMAİL SAYMAZ

Çay Güzeli

iletişim

İSMAİL SAYMAZ Rize'de, 11 Temmuz 1980'de doğdu. Marmara Üniversitesi İletişim Fakültesi'ni bitirdi. Gazeteciliğe Rize'de başladı. Konya ve İstanbul'da yerel gazetecilik yaptı. Mayıs 2002'de *Radikal*'de başladığı muhabirliği, Ocak 2016'dan itibaren *Hürriyet* gazetesinde sürdürüyor. İnsan hakkı ihlalleri, düşünce ve ifade hürriyeti konularında haberleri yayımlanıyor. Saymaz, yirmiye yakın davada yargılandı. 2014 yılında Sınır Tanımayan Gazeteciler Örgütü'nün yılın "100 Basın Kahramanı" listesine alındı.

Kitapları: *Postmodern Cihad* (Kalkedon, Nisan 2011), *Hanefi Yoldaş* (Kalkedon, Mart 2011), *Nefret / Malatya: Bir Milli Mutabakat Cinayeti* (Kalkedon, Ekim 2011), *Oğlumu Öldürdünüz Arz Ederim* (Postacı Yayınevi, Nisan 2012), *Sıfır Tolerans* (İletişim Yayınları, Ekim 2012), *Sözde Terörist* (İletişim Yayınları, Kasım 2013), *Esas Duruşta Cinayet* (İletişim Yayınları, Haziran 2014), *Ali İsmail* (İletişim Yayınları, Mayıs 2015), *Fıtrat* (İletişim Yayınları, Kasım 2016).

Ödülleri: İstanbul Tabipler Odası Basında Sağlık Ödülü (2009), Metin Göktepe Jüri Özel Ödülü (2010), Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Basın Özgürlüğü Ödülü (2010), İnsan Hakları Derneği İstanbul Şubesi Ayşenur Zarakolu Basın Özgürlüğü Ödülü (2011), Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Yılın Söyleşisi Ödülü (2012), Türkiye Yayıncılar Birliği Düşünce ve İfade Özgürlüğü Ödülü (2012), Çağdaş Gazeteciler Derneği Bursa Şubesi Onur Ödülü (2013), Halkevleri Derneği "Halkın Hakları" Basın Ödülü (2013), Elektrik Mühendisleri Odası "Hasan Balıkçı" Onur Ödülü (2014), Abdi İpekçi Yılın Gazetecilik Ödülü (2014), Halkların Demokratik Kongresi Emek Meclisi Ödülü (2015), TGC Başarı Ödülü Siyasi Haber Dalı (2015), Haliç Üniversitesi Yılın En İyi Gazetecisi Ödülü (2015), Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi 14. Ceride-i Kantar Yılın En İyi Gazetecisi Ödülü (2015), Çırağan Lions Kulübü 12. Türkan Kahramankaptan Yılın En İyi Gazetecisi Ödülü (2016), Necip Hablemitoğlu Toplumsal Duyarlılık Ödülü (2016), Tekirdağ Rotary Kulübü Meslekte Üstün Hizmet Ödülü (2017), Eskişehir Tabip Odası Basın-Sağlık Ödülü (2017), Türkiye Gazeteciler Cemiyeti Başarı Ödülleri - Yılın Söyleşisi Ödülü (2017).

Dedem İshak Tanrıverdi'ye...
Erzurum'da rençper, Rize'de hamal, İstanbul'da hamsiciydi.
Bu dünyadan ayrılırken, geriye sadece
bir Kore madalyası bırakabildi.
Mekânı cennet olsun.

"...bunlar
uzun eğri burunlu
ve konuşmayı şehvetle seven insanlardı ki
sırtı lâcivert hamsilerin ve mısır ekmeğinin
zaferi için
hiç kimseden hiçbir şey beklemeksizin
bir şarkı söyler gibi ölebilirdiler"

– NÂZIM HİKMET

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ 11

Birinci Bölüm

Bilyali 15
İsmail Reis'in Ölümü 19
Ofsayt 23
Kâtip 27
Üçüncü Şahsın Son Şiiri 31
Uzun Maltepe 35
Erzurum'a Kavuşmak 39
Bediyana 43
Tereddüt 47
Rize Kalesi'nin Son Fatihi 51
Çürük Ayı 55

İkinci Bölüm

Son Bahis 61
Komenist 67
Düğün Kamerası 71

Gözünden Sonra *75*
Erzurum Radyosu *79*
Çay Güzeli *83*
Çirkin Kral, Rus Pazarı'nda *87*
Rabıta *93*
Yayla Davası *97*
Mukadder *101*
Düğüm *105*
Kır Kısrak *109*
Teleferik *113*
Ayının Cevdet'i Öldürdüğü Yıl *117*
Diyafon *119*
Bakır *123*

ÖNSÖZ

Size çocukluğumun Rize'sini anlatacağım. Çay bohçasının altındaki kadını, çay fabrikasına mevsimlik işçi yazılan adamı, sokakta tahta el arabasında balık satan oğulu ve daha on sekizine girmeden dünya evine giren peştamallı kızı anlatacağım. Benim ailem gibi, yüz yıl önce Ovit Dağı'nın arka yüzünden Rize'ye göçen İspirli hamalları anlatacağım. Dağ yamaçlarına yayılmış tuğladan evlerde bir sahan mıhlama ile uyanılan sabahı, bir tava hamsiyle girilen akşamı anlatacağım. İki caddeden ibaret bir mecburiyeti, yalnızca erkeklerin yüzdüğü masmavi bir denizi, insanı sırılsıklam eden yağmuru, elektrik verilmişçesine oynanan horonu ve daldaki karayemişi anlatacağım. Çoktan unutulan "Çay Güzeli"ni anlatacağım size...

Ancak bir hatırlatmada bulunmam gerekiyor.

Ben edebiyatçı değil, gazeteciyim. Gerçeğin; olduğu gibi, söz oyununa başvurmadan, yalın ve anlaşılır şekilde aktarıldığı bir mesleği icra ediyorum.

Gazetecilik Yaşar Kemal gibi bir dehayı çıkarmış olsa da, kurgunun ve imgenin dünyası olan edebiyatta iddialı olma-

dığımı belirtmek istiyorum. Benimki, doğup büyüdüğüm şehri, köklerimi ve tanımaktan onur duyduğum "sıradan insanların sıra dışı öyküsünü" anlatma çabasıdır.

Bu yüzden, iki yıldan beri *Kafa* dergisinde başlayıp *Bavul* dergisinde yayımlamaya devam ettiğim metinleri *Çay Güzeli* adlı kitabımda bir araya getirdim. Kitabın ilk bölümü, otobiyografik anlatılardan oluşuyor. Bu bölümde anlatılanlar da, kahramanlar da gerçektir. Rize'de doğup büyümüş bir çocuğun çektiği, 80'li ve 90'lı yıllara ait siyah-beyaz fotoğraflardır.

İkinci bölümdeki kurmaca öykülerse Rize'deki herhangi bir işçinin ve Erzurum'daki herhangi bir rençperin hayatından damıtılmıştır. Deniziyle olan bağı otoyollarla koparılanların, HES'lerle deresi kurutulanların, yaylasına kastedilenlerin ve özelleştirme tehdidiyle çayına göz dikilenlerin öyküsüdür. Başbakan ve cumhurbaşkanı çıkarırken, köyünde sele ve heyelana kurban gidenlerin; müteahhitleri metropole inşaatlar dikerken, üstgeçitlere şehit oğullarının isimleri yazılanların öyküsüdür. Erzurum'daki toprağı para etmediği ve kırkılacak kuzusu kalmadığı için Rize'ye göçenlerin ve tahta el arabasının ardında ömür tüketen İspirli hamalların öyküsüdür.

Çay Güzeli bugüne kadar bir öyküsü bile yazılmamış olanların öyküsüdür.

Birinci Bölüm

Bilyali

Çocukken hiç bisikletim olmadı. Oysa en büyük hayalim, mavi bir bisiklete binip kendimi Rize Kalesi'nin yokuşundan aşağı bırakmaktı. Yol kenarındaki böğürtlenlerin ve yeşil mandalinaların arasından "kara şimşek" gibi geçecektim. Mahallenin tekmil tomurcuk memeli kızları camlara dökülecek, bana bakacak, "Çilli geçiyor," diye bağrışacaktı. Gel gör ki, gücümüz yetmedi. Ne benim bisikletim oldu, ne de kızlar bağrıştı...

Böyle olunca, ben de "bilyali"mi, yani tahta arabamı yaptım. Evimizin aşağısındaki kereste atölyesinden, bir tane bir metrelik ve iki tane de yarımşar metrelik tahta parçasını aşırmakla başladı maceram. Dün gibi aklımdadır, atölyenin avlusunda yığılı kütüklerin arasına saklanmıştım. Giysilerim talaş tozuna bulanmıştı. Soluğumu tuta tuta atölyeye sızmıştım. İrice tahta parçalarını sırtlanmış halde, bir kütükten diğerine sıçrarken, kendimi birdenbire yerde buldum. Kırılan kolumun acısıyla çığlık attığımı, babamın kucağında Kırıkçı Muzaffer'in karşısına çıkarıldığımı hatırlıyorum. Kırıkçı Muzaffer kolumu alçıya aldıktan sonra, "Bi daha ki-

rarsan o kolini keseceğum," diye gözümü korkuttu. Esasen ben, kolum kırıldığı için değil, Kırıkçı Muzaffer'in tehdidinden hiç değil, cama çıkan tomurcuk memeli kızları kendime güldürdüğüm için üzgündüm.

Haftalar sonra alçım çıkarılınca, yarım kalan işimi tamamladım. Bir akşam, keresteciler evlerine dağıldığında, kütüklerin arasında kalan tahtaları alıp eve döndüm. Evimizin bodrumunda, uzun tahtanın iki ucuna iki küçük tahtayı yatay şekilde çaktım. Küçük tahtaların uçlarını, bilyeler geçirmek için bıçakla yonttum. Geriye sadece bilyeleri bulmak kalmıştı.

Kale Mahallesi'ndeki eski sanayi sitesinin altını üstüne getirdim ama hiçbir oto tamircisi ve yedek parçacı bilye vermedi. Günler sonra bir tamircinin çöplüğünde çeliği parıldayan bilyeleri gördüm. Bilyeleri alıp gocuğumun içine soktum. Hızla kaçtığım sırada, arkamda kalan tamirci çırağının "Getur ula oni geri!" diye bağırdığını duyuyordum.

Gözümü açtığımda, babamın kucağında, kan revan içinde sağlık ocağına götürülüyordum. Tamirci çırağı bir başka bilyeyi fırlatıp kafamı yarmıştı. Yaramı pansuman eden hemşire "Ne oldi ula arsuz?" diye sorunca sesimi çıkarmadım. Elimle gocuğumdaki bilyeleri yokladım. Kafam sargılı halde eve dönerken, tomurcuk memeli kızlar "Çilli geçiyor," diye gülüşüyordu.

Dişlerimi sıkarak geldiğim evde, gecenin sonunda "bilyali"yi bitirdim. Dört bilyeyi tahtanın uçlarındaki küçük tahtalara geçirdim. Bilyeler yerlerinden çıkmasın diye önlerine ikişer çivi çaktım. Sürücü mahalli olarak düşündüğüm uçtaki küçük tahtanın iki yanına dikey şekilde iki küçük tahta daha çakarak fren pedalı yaptım. Yokuş aşağı inerken karşıma araç çıkması halinde pedalları yere sürterek "bilyali"yi durduracaktım. En son, kalın bir ipi öndeki tahtanın iki ucuna bağlayarak direksiyon yaptım. Bir de kor-

nam olsa, bütün mahalleyi ayağa kaldırabilir, tomurcuk memeli kızları kendime âşık edebilirdim. "Bilyali"nin gövdesini oluşturan tahtaya irice harflerle "kara şimşek" yazıp eserimi seyrettim. Bu heyecanla uykuya daldım. Rüyamda, Maykl Nayt'ın kara şimşekle konuşması gibi ben de "bilyali"yle konuşuyordum. "Bilyali" bana "Aferun ula Çilli," diyordu, "aferun!"

Ertesi gün müthiş bir gururla evden çıkıp "bilyali"yi çeke çeke kale yokuşuna çıktım. Besmele çekip kendimi yokuş aşağı bıraktım. Birazdan bisikletli çocukları sollayacak, tomurcuk memeli kızların bulunduğu cama göz ucuyla bakıp "kara şimşek" gibi süratle düzlüğe varacaktım ki, karşıma içi çay bohçasıyla yüklü bir kamyon çıktı. Kamyon, egzozundan dumanlar savurup horultular çıkararak yokuşu tırmanıyordu. Ben değil, mahalleyi ayağa kaldıran o olmuştu. Tomurcuk memeli kızlar kamyonun korkunç sesiyle cama çıkmıştı. Ben, herkesin camda olduğu o an, fren pedallarım koptuğu için kamyonun altına girdim.

Babam beni kamyonun altından çıkarırken, tomurcuk memeli kızların ağladığını gördüm. Neyse ki kamyonun dingilleri yüksekti ve ben sıyrıklarla kurtulmuştum. Babamın kucağında eve giderken, hiç değilse, kızların dikkatini çektiğime seviniyordum. Bu kez gülmüyorlardı.

Kömür sobasının yanına serilen döşeğe beni yatırdılar. "Bilyali"mi baltayla kırıp sobada yakan babam, ağlamayayım diye, "Sana pisiklet alacağum," dedi. .

Yalan!

Çocukken hiç bisikletim olmadı.

İsmail Reis'in Ölümü

Hesapladım, Sait'le karşılaştığımız o günün üzerinden tamı tamına yirmi yıl geçmiş. Bir kurban bayramı günüydü. R'leri yuvarlayan o şirin Laz şivesiyle, "Hayde," dedi, "bizum Ocak'ta bi' çay içelum."

Adını ilk kez o gün duyduğum Rize Ülkü Ocağı'na adım atarken, üç yılımı burada geçireceğimi tahmin etmiyordum. "Ülkücülük" serüvenim, Rize Anadolu Lisesi'nden arkadaşım olan bir Laz'ın önayak olmasıyla başlıyordu.

Evet, artık ben de bir "Bozkurt"tum.

O yıl okulumda ortaokul kısım reisi oldum. Sınıfa "Ergenekon'dan demirleri eriterek çıkan kurt" misali girdiğimde, arkadaşlarım arasında çokça "azılı komenist" olduğunu fark ettim. Mesela Alp, Grup Yorum dinliyordu. Niyazi, teneffüslerde sıra arasında sakladığı Mao'yu açıp okuyordu. Etkin ve Ulaş'ın da ne menem "yıkıcı" oldukları isimlerinden belli değil miydi?

Hemen "teşkilatlanmaya" koyulduk. İlk "ülküdaşım" Gökhan oldu... Demokratik Sol Parti'nin, üzerinde Bülent Ecevit'in resimlerinin olduğu seçim balonlarını bisikletime

bağlayarak şehirde tur atmayı saymazsak eğer; ömrümdeki ilk siyasi eylemim, okulumda dergi dağıtmak oldu. Dergimizin adı, "erkek kurt" anlamına gelen, *Börteçine*'ydi. Dergimizin ilk sayısının üzerinde, Tarkan'ın resmi vardı. Ve resmin altında, "Ergenekon yurdun adı / Börteçine kurdun adı..." dizeleri yer alıyordu. Dergide benim de bir şiirim yayımlanmıştı. Atletimin içine sokarak okula götürdüğüm dergiyi, el altından ülküdaşlara ve "asenalara" dağıtırken yakalandım. Haliyle, disipline düştük.

Ertesi yıl 95 seçimleri vardı. Alparslan Türkeş, Rize Meydanı'na çekilen bir kamyonun kasasında miting konuşması yaparken; okul üniformamı giymiş, kravatımı takmış, hazır ola geçmiş halde, onun yanı başında duruyordum. O "Bozkurtlarrrrr!" diye bağırıyor, ben hayranlıkla dinliyordum. Meydanda bin kişi bile yoktu. Varsın olmasındı. Seçim çalışması için üç hilalli bayraklarla donattığımız kırık dökük "Reno"yla ilçeleri gezmeye koyulduk. Çayeli, bizden sayılırdı. Pazar'ın, eski adıyla Atina'nın bu kadar komenist olduğunu bilsek, ilçeye hiç girer miydik? Mustafa Yıldızdoğan'ın "Türkiyem" şarkısı ile yokuş aşağı girdiğimiz ilçede, ıslık bile çalamadan, başımız önde ayrıldık... Fındıklı mı? Bu ilçede, esnaf tarafından dövülmediğimize şükrettik. O seçimde, Ecevitçi babam dahil, hiç kimseyi bizim partiye, MHP'ye oy vermeye ikna edemedim. Yaşım tutmadığı için ben de oy veremedim.

Seçim sonuçları açıklandı, barajın altında kaldık. Ocak gençliği olarak, terk edilmiş birer delikanlı gibi, onulmaz bir acı hissettik. Hüznümüzü, Âşık Sefai'nin "Ayşem"i ve Osman Öztunç'un "Mehmedim"iyle dindirdik.

Ve elbette, Orhan Gencebay'la...

Derken haber geldi: Ardeşen TV, ülkücülerle solcuları tartışmaya davet ediyordu. Ben ve iki arkadaşım stüdyonun sağına oturduk. Uzun ve kıvırcık saçlı, sustuğu zamanlarda bı-

yıklarıyla meşgul olan solcular bizi bastırmıştı. Biz "Ama vatan," dedikçe, onlar çayın taban fiyatından ve mevsimlik çay fabrikası işçilerinin yevmiyelerinden söz ediyordu. Biz "Turán'ı kuracağız," diye söze girsek, onlar sahil yolundaki çevre kıyımından ve fındığın para etmeyişinden bahsediyordu. Bizi perişan ettiler.

Bıyıklarımızın gür bir şekilde bitip de hilal şeklini almadığına kahrettiğimiz zamanlardı. Atsız'ın şiirlerini okudukça "kaşe montun" altından Çin Seddi'ni kesiyorduk; gün gelecek, Çin Sarayı basılacak ve o hesap kapanacaktı. Dokuz Işık yol göstericimizdi. Anlamasak da okuyorduk. O yılın sonunda Rize Anadolu Lisesi'nin reisi ve Askoroz'daki okullar bölgesinin sorumlusu oldum.

96'da garip haller yaşanıyordu. Susurluk'ta bir kamyon bir Mercedes'e çarpmış; içinden "Çatlı Reis"in cesedi çıkmıştı. Milyonlarca insan derin devleti protesto için ateş böcekleri gibi, akşamları ışıklarını yakıp söndürüyordu. Ben Ülkü Ocağı'nın balkonundan sokağa bakarken kafamdaki sorulara yanıt aramakla meşguldüm: "Dünya Türk olsa yoksul olmaktan kurtulacak mıydık?" Kendi sorumu, içimden, "Hayır," diye yanıtladığım an, dünyamın da değiştiğini seziyordum. O günlerde, edebiyat öğretmenim Selma Hanım'ın "Tamam, Nihal Atsız'ı da oku ama bunu da oku," diye uzattığı *İnce Memed*'le, bir günaha girercesine tanıştım. *İnce Memed*'in her sayfasında kendi hikâyemi buldum: Misal, tahta el arabasıyla Rize sokaklarında hamallık yaparak geçinen dedem Hacı Kurban'ı... Dedemin Türklüğü, yoksulluğu kadar kesindi. O günlerde bu soruları seslice ifade etme cesaretini bulamıyordum. Vakit vardı daha...

Bir gün, Rize'den kalkan otobüsle Kayseri Erciyes Dağı'nda yapılan "Türkçüler Kurultayı"na gittik. Biz "Rizeli Bozkurtlar"dık. Günlerce horon teptiğimizi ve Doğu Karadeniz şivesiyle konuşup ara ara uluduğumuzu hatırlıyorum.

"Başbuğ"u ikinci kez bu kurultayda gördüm. Kürsüde konuşurken meydanda taşınan bozkurt heykelini görüp "İndirin onu!" diye bağırmıştı. Bir ben değil, bütün meydan korkmuştuk. Türkeş'i üçüncü ve son görüşüm, 97'nin karlı bir kış günü, Ankara'da tabutu omuzlarda taşındığı gün oldu. Mahşeri kalabalığın içinde, aklımdaki bir yığın soruya rağmen ben de vardım. Yüz binlerce insan Türkeş'in cenazesini kaldırıyordu, bense "İsmail Reis"in...

Rize Ülkü Ocağı'ndan, oraya bir daha adım atmamak üzere ayrılırken, ilkgençliğimi içeride bırakarak çıktım. Yanımda bir zamanlar adını duyduğumda öfkelendiğim Yaşar Kemal'in *İnce Memed*'i vardı. Ardından, Nâzım Hikmet'in *Memleketimden İnsan Manzaraları*'nda hamallık, çay işçiliği ve hamsicilik yapan sıradan insanları buldum. Ve Ahmed Arif sayesinde, ülkenin güneydoğusunda, yeterince "Türk" olmadıkları için ölümlerden ölüm beğendirilen Kürtleri öğrendim. Milliyetimi soyunarak çıktım o kapıdan...

Ben çıktım, "İsmail Reis" içeride kaldı.

Esasen kötü çocuk değildi.

Ofsayt

Şu an Fenerbahçe'nin sol açığı ben değilsem, gazeteciliğe mecbur bırakılmışsam, ne yalan söyleyeyim, hep o Nijeryalı Jay-Jay Okocha yüzünden... Çilli bir çocukken babamın omuzlarında girdiğim Rize Stadı'nda, Fenerbahçeli Müjdat'ın beni alnımdan öptüğü günden sonraki biricik hayalimin yerle bir oluşundan söz ediyorum.

Her şey Rize amatör ligindeki Çaykurspor'un idmanına çağrılmamla başlamıştı. Jay-Jay Okocha'ya öykünerek attığım çalımların beğenilmesinden sonra hocamız Şenol Birol, bir zamanların ünlü "Şenol Birol Gol"ü, beni sonraki idmanlarına da çağırmıştı. Gelecekte sarı-lacivert çubuklu formayı giyme ihtimaliyle titrerken ben; Şenol Birol, aldırışsız bir şekilde ve göz ucuyla televizyona bakmakta, önceki haftanın maç tekrarlarını izlemekteydi. Ekranda, Jay-Jay Okocha vardı. Orta sahadan gelen pası, sükseli bir hareketle rakip ağlara bırakıyordu. Ben "Helal be!" diye sevinince Şenol Birol'un yardımcısı, "Bu da topçi midur la! Zaten pozisyon ofsayttur!" diye karşılık verdi. "Ofsayttur, değildur" tartışmasının sonunda ben sadece Okocha sevdasın-

dan ötürü, yeni takımımdan da, idmandan da kovuldum. Ancak yılmayacaktım.

Soluğu bir başka amatör futbol takımında, SHÇEK'te (Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu) aldım. Toprak sahada yaptığımız idmanda, iki dizim yara bere içinde kalsa da Jay-Jay Okocha gibi şık çalımlar attım, muz ortalar kestim, kaleciyi ters köşelere yatırdım. İdmandan sonra takıma alındım. O kadar beğenildim ki, lisansım olmadığı halde başka bir futbolcunun lisansıyla maç kadrosuna girdim.

Amatör futbol maçlarının oynandığı Müftü Mahallesi'ndeki toprak saha, o gün Rize'nin Okocha'sını çıkartacaktı. Doğrusu, sadece ben böyle hissediyordum. İlk kırk beş dakikayı yedek kulübesinde, hocamın "İsmail, haydi gir," demesini bekleyerek geçirdim. Beni fark etsin diye neler yapmadım ki? Yedek kulübesi önünde abartılı ısınma hareketleri mi dersin, hakeme sövmeler mi...

Nihayet, maçın bitimine on beş dakika kala hoca, "İsmail, haydi gir," dedi. Sanki tribünde üç beş işsiz ve kopuk değil de binlerce Fenerbahçeli varmış ve hepsi ayakta, beni alkışlıyormuş gibi, gururlanarak çizgiye yürüdüm. Müjdat'ın beni alnımdan öpmesi boşuna değil, bugünler içindi. Sahadan çıkan arkadaşımı kutlayıp Jay-Jay Okocha gibi hızla maça girdim. İlkin sol bekte oynadım. Rakip takımın cüsseli sağ açığı iki çalımda beni çamura beleyip geçti, kaleye topu bıraktı. Tribündeki kopuklar benimle alay ediyor, hocam saha kenarında "Ayağuna siçayim!" diye küfürler savuruyordu. Eliyle işaret ederek forvete geçmemi istedi. Sinsice kale ağzına yerleştim. Ayağıma gelen topu Jay-Jay Okocha gibi şık bir hareketle kaleye gönderdim. İki elimi yumruk yapıp sevinç içinde kulübeye koşarken hocamın yan hakeme doğru yürüdüğünü gördüm.

Meğer ofsayta düşmüşüm. Meğer kale ağzında kendimi unutturmamış, ofsayta düşeceğim bilindiği için kasten bıra-

kılmışım. Meğer ben "Gol!" diye bağırdığımda, rakip kalecinin kahkaha atması bundanmış. Meğer kulübedeki tek yedek futbolcunun, eliyle "Gel!" diye işaret etmesi bana sarılmak istemesinden değilmiş. Daha ben çizgiye varmadan düdük çaldı.

Hocamız, oyuncu değişikliği istemişti. Beni maçın bitimine beş dakika kala oyundan çıkarttı. Tribünler son çeyrekte sahaya alınıp beş dakika kala oyundan çıkarılan bir başka futbolcu görmemişti.

Maçtan sonra hoca, "Ofsayti bilmeyen adamı ben niye oynatayim? Sen daha gelma!" diyerek beni SHÇEK'ten gönderdi. Bir gün sarı-lacivert çubuklu formayı giyme ihtimaliyle çarpan yüreğim, toprak sahadaki iki idman ve bir maçla tükenivermişti.

İtiraf etmek gerekirse, ikimiz de ofsayta düşmüştük. Onunki gol sayılmıştı, ben yakalanmıştım.

Zaten sezon sonunda Jay-Jay Okocha Fenerbahçe'den ayrılmış, futbola Fransa'nın güçlü takımlarından PSG'de devam etmişti.

Bana gelince...

Hayata sol ayağımla değil, sol elimle devam ettim.

O gün ofsayta düşmeseydim, bugün bu golü atamayacaktım.

Kâtip

Üniversite sınavına girdiğim yaz, biraz harçlık biriktirmek ve biriktirdiğim harçlıkla bir cep telefonu alabilmek için Avukat Mehmet'in bürosunda kâtip olarak çalışmaya başlamıştım.

İlk iş deneyimim değildi bu. Öncesinde çay ocağında, eczanede ve beyaz eşya mağazasında çıraklık yapmış; Rus Pazarı'nda penye ve video kaset satmış; yerel gazetelerde yazılar yazmıştım. Elim daktiloya yatkındı. Avukat Mehmet tereddüt etmeden, "Yarın gel başla!" demişti.

Ertesi gün beni, masada biriken onlarca dava dosyası bekliyordu. Turuncu dosyalar icra davalarına aitti. Kimileri senedini ödememiş, kimileri taksitini yatırmamıştı. Dosyaları koltuğumun altına sıkıştırıp Rize Adliyesi İcra Müdürlüğü'nün yolunu tuttum. İtiraf etmem gerekir ki avukatlık bürosunda çalıştığım için heyecanlıydım. Üniversite sınavından yüksek puan alırsam hukuk fakültesini yazacaktım.

Adliyenin zemin katındaki icra müdürlüğü küf ve nem kokuyordu. İcra müdürü, en üstteki dosyayı araladığında, "adalet"le tanışmış oldum. Her dosyanın içerisine "cıgara parası" sıkıştırılmıştı. Paralar alındı, mühürler basıldı.

Birkaç gün sonra, ilk "mal kaldırma" işlemi için icra memurlarıyla dolmuşa binip Fındıklı'ya gittim. Sahil kenarındaki Fındıklı, adres sormayı bile gerektirmeyecek kadar küçük bir ilçeydi. Bize "Caminun karşisindan sağa gir, baştan ikinci tükkan," denilmişti. İflas etmek üzere olan dükkânda bizi, namlusu kapıya doğrultulmuş el yapımı bir tabanca karşıladı. Müflis esnaf, "Canumi mi alacaksunuz ula adaletuni siktuklerum!" diye bağırdı. Biz kaçarken arkamızdan kurşunlar ve "Nanaskani..." diye başlayan Lazca küfürler yağdı. İlk dolmuşla Rize'ye döndük.

Haftalar sonra bu kez Borçka'ya yol aldık. Rize sınırını ve Hopa'yı geçip dağa kıvrıldık. Yol üstünde, Türkçeyi yalnızca muhtarların anlayabildiği Laz, Hemşin ve Gürcü köylerinden geçtik. Yolcu aldığımız her köyde bir başka dile kulak verdik.

Nihayet dolmuş, borçlunun oturduğu tek katlı evin önünde durdu. Briketle örülmüş ev, sıvadan bile mahrumdu. Çocuklarının eline birer tabak içinde şekerli makarna tutuşturmuş genç anne, icra memurlarını görünce "Allah rizasi içun etmeyun," dedi. İcra memurları annenin yalvarmasına aldırmadan eve girip televizyona ve merdaneli çamaşır makinesine el koydu. İplerle bağlanıp omuzlanan aletler evden çıkarılırken anne, bize beddualar ediyordu. Anneleriyle birlikte ağlaşan çocukların sümüğü, şekerli makarnaya akıyordu. Ben utancımdan fındık bahçesine saklandım.

Yaz sonu Avukat Mehmet'le birlikte büroda icra dosyası hazırlarken içeriye sakalı uzamış bir borçlu girdi. Kışın hamsici, yazın çay fabrikasında mevsimlik işçiydi. Aldığı maaş, ancak mutfak masrafına yettiği için borcunu ödeyememişti. Tek isteği, senetlerin icraya konmamasıydı. Avukat Mehmet, "Olmaz!" dedi, "dosyaları adliyeye yolladım. Avukatlık ücretini almadan kapatmam." Usulca çayını yudumlayan işçinin, "Senun dosyanun amina koyarum!" di-

ye ayaklanıp Avukat Mehmet'in boğazına sarıldığını, uysallığıyla bildiğim avukatın senetleri vermemek için çekmecesindeki tabancaya uzandığını gördüm. Büroda silah patladığında ben çoktan sokağa inip kalabalığa karışmıştım.

O gün hukuk fakültesini yazmaktan vazgeçtim.

Üniversite sonuçları açıklandığında, küf ve nem kokulu icra müdürlüğünde "cıgara paraları" sıkıştırılmış dosyaları işleme koymakla meşguldüm. İlk maaşımla aldığım cep telefonu müjdeli bir haber için çaldı: Gazeteciliği kazanmıştım.

Günün sonunda kâtiplikten istifa ettim.

Bu adliyeden "adalet" çıkmazdı.

Kim bilir, belki de icra dosyalarına "sıkıştırılanları" yazacak bir gazeteci çıkardı.

Üçüncü Şahsın Son Şiiri

Cumhuriyet Caddesi üzerindeki, şehrin en meşhur kitabevinin camekânına, kapağında "Karne" adlı son şiirimin olduğu edebiyat dergisi asılmıştı. Camekâna bakarken, yüreğimde heyecan ve çarpıntı, aklımda yalnızca şu soru vardı: Acaba Emel, ona ithaf ettiğim bu şiiri camekânda görmüş olabilir miydi?

Şairlik yolculuğum, Sümerbank işi gocuğumun içinde bir boy daha küçülerek, *Zümrüt Rize* gazetesinin kapısını çalmamla başlamıştı. Ertesi günkü gazeteyi dizmekle meşgul olan mürettip, "Ne isteyisun?" dedi. Utançtan kıpkırmızı kesilmiştim. Elimi gocuğumun cebine götürüp bir tomar kâğıt çıkardım, mürettipe uzattım: "Şiir yazmıştım da..." Mürettip, şiirlere göz gezdirdi. Karşısındaki, tüyleri yeni bitmiş gencin şair olabileceğine ihtimal vermediğinden olsa gerek, "Bunlari sen mi yazdun?" dedi. "Evet," dedim. Durdu, "Tamam," dedi, "iki gün sonra gazetede çıkar."

O gün tarifsiz bir sevinç ve gurura boğulmuştum. Daha 16 yaşındaydım ve şehrin en büyük günlük gazetesinde şiirim yayımlanacaktı. Siyah-beyaz basılan *Zümrüt Rize*'nin "Şairle-

rimiz" sayfasında "İsmail Saymaz" da olacaktı. Artık valilikte, babamın çalıştığı belediye binasında, camilerin avlularında ve ayyaşların biriktiği kayıkhanede bile şiirlerim okunacaktı. Çay fiyatlarını iğneleyen mahalli âşıklar ve atma türkücülerin, eğitim meselesine işaret eden emekli öğretmenlerin ardından, bir "genç şair" olarak ben de geliyordum.

Değil mi ki memlekette her dört gençten beşi şairdi; işte ben, o beşinci delikanlıydım. Ben zengin kafiyeli şiirlerin şairiydim. Türkü kıvamında; yedi, sekiz ve on bir ayaklı şiirler yazıyordum. Sanki dizelerin arasından ya bir kavalın ucu ya bir kemençenin sapı görünüyordu. Şiirlerim kesinlikle hüzünlü, kesinlikle isyankârdı.

Gerçek şu ki ben henüz Attilâ İlhan'ı tanımamıştım.

Yıl, 1996'ydı ve benim için "aşk" bir şiirde bile hayli mahrem bir konuydu. Aşk, satır aralarımda gizlenmişti ve belki bir imadan ibaretti. Hem, imadan ötesini bilmiyorduk ki. O yaşıma kadar, değil sarılıp öpmek, bir kızın elini bile tutmamıştım.

Zaten Emel'i de henüz tanımamıştım. Önce Attilâ İlhan'ı mı, yoksa Emel'i mi tanıdım; şimdi kestiremiyorum. Fakat ikisini de çok sevdiğimi itiraf etmeliyim.

Esmer ve kömür gözlü bir kızdı Emel. Ona, dershanenin çıkışında gördüğüm anda sırılsıklam âşık olmuştum. El kadar şehre sığamadığım zamanları yaşıyordum. Rize Kalesi'nden Ziraat Çay Bahçesi'ne, kendi kendime ondan bahis açarak ve sonra "Hayır, bana bakmaz," diye ağlayarak, kaç sefer gidip geldiğimi bir tek ben bilirim. Bir de şiir defterim...

Emel'den ve Attilâ İlhan'dan sonra bütün "düzenim" bozulmuştu. Kafiyeler paramparça, dizeler kırık dökük, kıtalar un ufak olmuştu. Aşk, bütün masumiyeti ve edepsizliğiyle şiirime girmişti. "Kara sevda"dan girip "Bahçemde solmuş bir gül"le bitiriyordum. Varsa yoksa aşk, varsa yoksa Emel'di.

Ne var ki üniversite sınav sonuçları açıklandığında Emel ve ben kilometrelerce uzaktaki iki ayrı şehre düşmüştük. Ayrılık, elbette kaçınılmazdı. Arkadaşça bir veda için buluştuğumuzda ve hiç beklemediğim bir anda, "Biliyor musun, ben de seni..." dedi. Emel'in ellerine uzandığımı, başımın döndüğünü, "Neden bugünü bekledin?" diye sorduğumu hatırlıyorum. Bir cevabı yoktu. Esasen vaktimiz de yoktu.

İki gün sonra beni Konya'ya uğurlamak için otogara gelenlerin içerisinde Emel de vardı. En son Emel'e sarıldım, "Sana şiirler, mektuplar yazacağım," dedim. Otobüs, sahil yoluna döndüğünde, Emel'in ağladığını gördüm. Yalan yok, ben de ağladım. "Dağların denize dik indiği" Rize'den kalkıp bir tepsi gibi dümdüz olan Konya'ya ayak bastığımda içimde Emel'den yadigâr, ağaç kovuğunu andıran bir ayrılık sancısını taşıyordum. Günlerim Emel'i düşünmekle, gecelerim karşılıksız mektuplar yazmakla geçti. Sonra, Attilâ İlhan...

Şiirdeki "üçüncü şahsın" ben olduğumu fark edince, "sessizce bir cigara yakardım." Nihayet bir gece oturdum, son şiirimi yazdım. Ertesi gün Emel'e gönderdim. Yanıt vermeyecekti, "beni sevmiyordu, bilirdim."

KARNE

Çok haneli bir hüzündü defterde kalan
Ve parmak hesabı gülüşleriniz
Geçer not almıyor dudağımızdan
Oysa
Kırmızı kurdelanız olacaktı
Biz olacaktık yakanızda
Kavrayabilseydik sizi;
Bir kenti saçına dolayan kızın
İnsanları eteğinde aramasını...

Karadan
Maviye çalmışken önlüğünüz
Değişmeyen bir siz vardınız
Bir de
Dört yalnızlık bir sevdayı götürmez kuralı
Korkarım,
Sınıfta kaldınız.

Aylar sonra sömestr tatili için Rize'ye döndüğümde Emel'in yanıt vermediği o şiir, şehrin tek edebiyat dergisi olan *Mavi-Yeşil*'in kapağına konmuştu. Dergi de meşhur kitabevinin camekânına yerleştirilmişti. Camekânın önünde, aklımı meşgul eden soruyla baş başaydım: Acaba Emel, camekândaki şiiri görmüş müydü? Dalgın halde Cumhuriyet Caddesi'nde yürürken, tesadüf bu ya, Emel'le karşılaştım. Boynuma sarıldı, saçındaki karayemiş kokusunu içime çektim.

"Seni özledim," dedi.

"Ben de..."

Susuştuk.

"Nasılsın?" diye sordum.

Fısıldar gibi, "Biz de yeni gelmiştik, geziyorduk," dedi.

O an biraz arkasındaki yakışıklı çocuğu gördüm. "Çöp gibi bir oğlan, ipince..."

"Şiir için teşekkür ederim," dedi, "Hâlâ yazıyor musun?"

"O benim son şiirimdi, artık yazmıyorum," dedim.

Sonra vedalaştık.

Dudağımda karayemiş kokusu kaldı.

Uzun Maltepe

Davut'un gerdanına uzanan kızıl sakalını, çelimsiz bedenini saran kurşuni cüppesini, elinden hiç düşürmediği 99'luk namaz tespihini ve parmağına sıkıştırdığı "Uzun Maltepe"yi görünce çok yadırgamıştık. Biz her ne kadar, "Tanrı Dağı kadar Türk ve Hira Dağı kadar Müslüman" olsak da, olduğumuzu iddia etsek de, Rize Ülkü Ocağı'ndan bir arkadaşımız ilk kez tarikat ehli olmuştu. Davut, Nakşibendilik'in "Menzil" koluna katılmıştı. Laf arasında Alparslan Türkeş'i kastederek "Başbuğ da Nakşi'dir," demişti. Sanırım Arif ve ben inanmıştık.

Daha on beş yaşımızda beş vakit namaza başladık. Abdestsiz gezmiyor, "göz zinasına" yenik düşmemek için sokakta yürürken başımızı öne eğiyorduk.

Bol sigaralı ve bol dualı sohbetlerin sonunda Davut, bizi tarikata katılmaya ikna etti. Davut'a göre, tarikatın merkezi olan Adıyaman'ın Menzil köyü, cennetin güzergâhı üzerindeydi. Menzil'e sarhoş giren, köyden evliya ayrılırdı.

Usul gereği, Menzil şeyhinin el verdiği bir hocanın huzurunda "tövbe" edecektik. Bir perşembe akşamı Sarıbaş Ca-

misi'nin altındaki, mahzeni andıran genişçe odaya indiğimizde, tanıdığım onlarca esnafın "hatme" adı verilen zikir için geldiğini gördüm. Hatmeden önce, hocanın önünde diz çöküp eline tutundum. Çevremizde "sofiler" halkalanmıştı. Sofilerin maşallahlı övgüleri eşliğinde tövbe verip tarikata girdim. Artık sofi olmuştum.

Hatmeden sonra Davut, bana kurşunkalemle notlar düşülmüş bir kâğıt verdi. Kâğıtta yazılana göre, eve gider gitmez gusül abdesti alacak, abdest aldıktan sonra kimseyle konuşmayacak, yatsı namazını kılacak ve namaz bitiminde "rabıta" edecektim. Rabıta, gözlerini kapatarak şeyhi düşünmekti. Davut cebinden çıkardığı bir fotoğrafı bana vermiş, "İşte bu kişi, şeyh efendimiz," demişti. Fotoğraftaki kişi kara sakallı ve hayli esmerdi. İtiraf etmeliyim ki, rabıtada gözümün önüne âşık olduğum kız gelmişti. "Estağfurullah!" diyerek gözlerimi sımsıkı yumduysam da olmadı. Bana Türkeş kadar heyecan vermiyordu şeyh efendi.

Sonraki perşembe akşamı Sarıbaş Camisi'ndeki hatmeye kabul edildim. Hocanın çevresindeki halkaya katılıp diz çöktüm. Işıklar kapatıldı. Odadaki zifiri karanlık yetmezmiş gibi, "Gözlerinizi yumun!" denildi; yumduk. Avuçlarımızı açtık, içine birkaç misket kondu. Hoca dua ederken, avuçlarımızdaki misketi çevirmekteydik. Zikir başlamıştı. Yanımdaki yaşlı sofinin cezbe gelip "Allah!" diye bağırarak yere yığıldığı an, korkudan titremeye başladım. Utanmasam bırakıp kaçacaktım. Zikir ilerledikçe hararet artıyor, ter kokusu yayılıyor, sofilerin çığlıkları yükseliyordu. Ağlayanlar, titreyenler, kendinden geçenler, düşüp bayılanlar, ayılıp bir daha bayılanlar...

Ramazana denk gelen bir akşam sofilerle bir camide iftarda buluştuk. Yere serilen gazete kâğıtları üzerine koca tencerelerde çorba getirildi. Tabak yoktu. Sofiler aynı tencereden yiyecekti. Peygamberin sünneti gereği, ekmek parçaları

sağ elin üç parmağı arasına sıkıştırılacak ve tabaktan lokmalar alınacaktı. Yaşlılarla aynı tencereden yemek yemeyi kaldıramadım. Kaldı ki ben solaktım. Sağ elle yemek yiyemezdim. İftar sofrasından aç kalktım.

Sofilikten sonra hayatımdaki bir diğer değişiklik, şeyh öyle tercih ediyor diye, "Uzun Maltepe" sigarası içmeye başlamak oldu. Uzun Maltepe, sigara değil, adeta kâğıda sarılmış tütün çöpüydü. Öksürüğe boğuyor; bıraktığı koku, ancak yıkanınca çıkıyordu.

Üç ay sonra Uzun Maltepe ile birlikte, acemisi olduğum, hiç ısınamadığım sofiliği de bıraktım.

Menzil bana, Tanrı Dağı'ndan daha uzaktı. Davut da Ülkü Ocağı'ndan ayrılıp "Alperen" oldu. Selamı sabahı kestik.

Sonra, ben... Bir daha Uzun Maltepe içmedim.

Erzurum'a Kavuşmak

Dedemi son gördüğümde, divana serilmiş süngerden yatağının üzerinde mırıldanarak uyuyordu. Yanaştım, ak sakallarından öptüm. Bizim Erzurum şivesiyle seslendim, "Kurban Dede, beni tanıdın mi?"

Sesler, dişsiz ağzından tane tane dökülüyordu:

"Sen kimsen?"

"Ben, İsmail."

Uçurum mavisi gözlerini araladı, bir süre daldı. Beni tanıyamadı. Çatlak bir toprağı andıran nasırlı ellerini havada sallayıp yorganın üzerine bıraktı.

"Nerden gelirsen?"

"İstanbul'dan dede."

"Benim İstanbul'da bir torunum var. Adı, İsmail."

"O İsmail benem, dede."

Güldü. "O sen değülsen," dedi. Sonra ıkınarak doğruldu ve ayağa kalktı. Yorganını ve battaniyesini dürüp iple bağladı, sırtına yükledi:

"Haydi allahaısmarladık, ben artuk gidirem."

"Nereye dede?"

"Erzurum'a."

93 yaşındaki dedem Hacı Kurban, ömrünün son iki yılında Alzheimer'a yakalanmıştı. Artık sadece 70 yıl öncesini, Erzurum'dan Rize'ye hamallık için geldiği günleri hatırlayabiliyordu. Anasının karnında üç aylıkken babasız kalmıştı. 1917'de dünyaya geldiğinde, henüz Osmanlı çökmemiş, cumhuriyet kurulmamıştı. Savaş ve yoksulluğun biçtiği Erzurum'da, dedemin annesi Sakine'nin payına iki yetimi bir başına büyütmek düşmüştü. Ne var ki Pirtos Dağı'nın eteğine kurulu İspir'in Büyük Gocuktur köyü, bir dul ve iki yetimi doyurmaya yetmemişti.

Elde avuçta iki çayır, bir bostan vardı. Otun ve yoncanın cennet olduğu arazilerine de, "Bunlar yetimdir," diyerek ağalar çökmüştü. Kurban Dedem de, çaresiz, bıyığı terler terlemez köylüleriyle birlik olmuş ve Ovit Dağı'nı iki günde yürüyerek Rize'ye inmişti.

Deniz kıyısındaki bu şehrin bütün hamallığı Kurban Dedeme ve en az onun kadar fukara köylülerime kalmıştı. Yeri geldi sırtında bir ilçeden bir ilçeye, içinde cenaze bulunan tabut taşıdı dedem, yeri geldi limandan şehre kasalarca hamsi aktardı. Diğer İspirliler gibi o da, kışları tuttukları han köşelerinde köylüleriyle bir odada konakladı. Yaz başında, içi un ve kıtlama şeker yüklü çuvallarını ve çullarını dürüp Erzurum'un yolunu tuttu. Tam elli yıl, bu çile böyle sürdü.

O günlerden bugüne, Kurban Dedemin ve İspirlilerin yoksulluğu, "İspirli-götü kirli" diye tekerleme yapılıp yüzlerine vuruldu. Ben, çocukluğumda kaldığını düşündüğüm bu hakareti yıllar sonra üniversite yıllarımda tekrar duyduğumda, dedemi gözümün önünde dövüyorlarmış, el arabasını baltalarla parçalıyorlarmış gibi, kalbimin orta yerinde, tarifsiz bir sızı hissetmiştim. Dedemin el arabası, Rize'de geçmedik cadde, değmedik sokak bırakmamıştı. 1970'lerin başında Kale Mahallesi'ndeki bir çaylığı satın alıp üzerine temel atacak

kadar parası olduğunda, köydeki Bedriye Ana'mı, torunlarının deyişiyle Bediyanam'ı Rize'ye getirdiğinde, "Şükür Allahıma," diyebilmişti. Dedem, esaslı Müslümandı. Bir kanadını iple tutturduğu gözlüğünü takar, *Evliyalar ve Enbiyalar Tarihi*'ni okurdu. Her yıl bir imamın önünde diz kırıp "Ben hamalam. Arabamda raki taşiram. Ecebe günah midur?" diye fetva alırdı. 80'lerin sonunda hacca gittiğinde çocuklar gibi sevinmişti. Elinde, Mekke ve Medine'nin resimlerini gösteren bir dürbünü gözümüze tutup "Aha burasi Mescid-i Haram, aha şurasi Arafat Dağı..." diye uzun uzun anlatmıştı. Sonra da iç geçirip "Ayni bizim Erzurum," demişti.

90'larda amcamın kumar borcuna karşılık biricik evine el konduğunda, hayattan bütün muradını kesmişti. Dedemin ağlarkenki halini ilk kez o günlerde gördüm. İşitme yetisini kaybetmek üzere olduğu kulaklarını TV ekranına yapıştırmış, Âşık Reyhani'nin söylediği "Erzurumlu Gelin" türküsünü burnunu çeke çeke dinliyordu. İkinci ağlayışı ise tedavi için Erzurum'a gideceği gün, Bediyanam'la vedalaşırken olmuştu. Köstekli saatini Bediyanam'a uzatmış, "Ölür de gelemezsem ha buni sakla," demişti. Arka kapağında tren resmi olan o saati şimdi ben saklıyorum.

Dedem Alzheimer'a yakalandıktan sonra, canından çok sevdiği Bediyanam'ı hatırlamaz olmuş, annesi sanmaya başlamıştı. Yaz başı olduğunu ve eşinin kendisini Erzurum'da, köyde beklediğini düşünüyordu. Her fırsatta yatağını dürüp sırtına vuruyor, şemsiyesini ve bastonunu eline alıyor, kara lastiklerini ayağına geçirip evinden çıkıyordu. Kaç sefer, köye gidiyoruz diye mahallede dolaştırdığımızı ve nihayet eve getirdiğimizi hatırlıyorum.

Benim onu son görüşümden sonra bir daha yataktan kalkamadı. Dünyayı sırtında ve el arabasında taşımış Hacı Kurban'a, artık kendi canı fazla gelmişti. Kurban Dedem, Mayıs 2010'da ruhunu Allah'a teslim etti.

Bir zamanlar dedemin yürüyerek indiği Ovit Dağı'nı biz, şimdi bagajında onun cenazesinin olduğu bir minibüsle çıkıyorduk. Köyde, hepi topu elli kişinin bulunduğu bir cenaze namazında saffa durduk. Oysa ben, dedemin bayram sabahları elimden tutup Şeyh Camisi'ne götürdüğü çocukluk günlerimden beri, en çok da bayram namazı kılmayı severdim.

Namazdan sonra kefenini açarak beyaz sakallarını defalarca öptüm.

Uçurumun mavisi gözleri aralıktı, elimle kapadım.

Nihayet Erzurum'a kavuşmuştu.

Bediyana

"Dede, dede, dedesin
Dede burda yerlisin
Sabah olacak, haydi
Sen git de oğlun gelsin..."

Hayal meyal hatırlıyorum. Çok küçüktüm ve Bediyana, sahandaki paparayı bana yedirebilmek için manilerle süslediği hikâyesini bir kez daha anlatıyordu. Ben papara lokmalarını iştahla çiğnerken, oğullarından doğan ilk erkek torunu olduğum için dünyayı kucaklayan bir sevecenlikle yüzümü seyrediyordu. Bedriye Saymaz'dan söz ediyorum size, babaannemden...

Nüfus kâğıdına göre Bediyana, 1929'da dünyaya geldi. Fadime ile Topal İsmail'in beş çocuğundan üçüncüsüydü. İsmail cumhuriyetten önce göçtüğü Rize'de berber, Fadime şehrin tek lisesinde aşçıydı. Çocukluğuna ait tek bir fotoğrafı var Bediyana'nın; yazmasının altında masumiyetini çoğalttığı... Zaten evvelini o da hatırlamıyordu. Askerlikten dönen Kurban Dedemin, babaannemi arkadaşlarıyla oyun oynarken kaçırdığı gün, babaannem 14 yaşına henüz basmıştı.

Bana papara yedirirken anlattığı hikâye, o günlerden kalmaydı. Hikâyeye göre uzak köylerden bir kız görücü usulüyle kocaya verilmiş. Davul zurnayla ata bindirilip damadın evine götürülmüş. Fakat damattan haber yokmuş. Evde gelinden başka, tandırın başında oturan yaşlı bir adam varmış. Gelin, yaşlı adamı kayınpederi sanmış. İşte bu yüzden manisinde, "Sen git de oğlun gelsin," demiş. Yaşlı adam, geline cevap vermiş:

"Aç kınalı kolların
Sar dedenin boynuna
Çıkar keten göyneğin
Gir dedenin koynuna..."

"Meğer dede, gelinin herifiymiş," diyordu Bediyana. Manideki gelinin gözleri nasıl açılıyorsa benim gözlerim de faltaşı gibi açılıyordu hikâyenin o ânında. Ağzımdaki lokma sanki taşa dönüyor, "Kurban Dedem gibi mi?" diye soruyordum. Gülüyordu babaannem, günahtır diye kahkahasını bastırarak "He," diyordu.

Köyümüzün diğer kadınları gibi Bediyana da, ayıp sayıldığı için dedeme hiçbir zaman ismiyle seslenmedi. Fakat ben şahidim ki hiçbir insan bir başkasını, dedemle babannemin birbirlerini sevdikleri kadar sevmedi. Altı çocukları oldu. İçlerinden biri, Kezban, doğar doğmaz hastalıktan öldü. Namazsız gömdükleri için mezarını bir tek dedem bildi.

Sonra Rize'ye yerleştiler. Dedem el arabasıyla hamallık edip şehrin yükünü çekti. Kale Mahallesi'nde bir çaylığa temel atıp demir karyola etrafında ev kurdular. Tuğladan örülen ev zamanla aile apartmanına döndü. Ben o tuğladan evde doğdum, Bediyana'nın ellerinde büyüdüm.

O eller ki adil, merhametli ve mübarektiler.

Bir gün olsun o eller, minnet duyacağı ekmeğe uzanmadı. Tıpkı hikâyedeki gelin gibi...

"Karlı dağdan aşmışam
Beş kardaştan geçmişem
Sen misen kocam
Sakalına sıçmışam..."

Gelin, kapıyı çarpıp çıkmıştı. Bediyana ile ben, kahkahalarla gülüyorduk. Bu gülücükler, Alzheimer'a yakalanan Kurban Dedemin, Bediyana'yı annesi zannettiği andan itibaren yerini buruk bir hüzne bıraktı. Gölgesinde yetmiş yıl dinlendiği koca çınarın devrildiği gün, o da bu dünyadan yüz çevirdi. Kırdığı odunda, tutuşturduğu sobada ve yıkayıp soba demirine astığı çamaşırda bile dedem vardı. Onlar bir cümlenin öznesi ve yüklemiydiler. Özne düştükten sonra yüklem tüm anlamını yitirmişti. Zamanla takatı kesildi Bediyana'nın. Aile apartmanımız da dağıldı sonra. Kimimiz bir başka mahalleye, kimimiz bir başka şehre taşındı. Demir karyolayla başlayan hayat, dürülmüş bir yalnızlıkla yer değiştirdi. Bediyana kendi salasını içinden okurken, ilk çocuğu Hasan Amcamı kaybetti. Artık onun için makarasından hızla boşalan bir iplikti hayat.

Hikâyedeki gelin gibi, ama bu kez ayrılık için değil, Kurban Dedemle buluşmak için kapıyı çarpıp çıktı.

Ağzımda bir papara tadı bırakarak gitti.

Tereddüt

Ömrümün en acı tereddüdünü 18 Aralık 1994'te yaşadım. O gün, adı çok sonra, "Türkiye Birinci Ligi" diye değiştirilen ikinci futbol liginde Rizespor ile Erzurumspor'un maçı vardı. İkinci ligin dördüncü grubunda liderliğe yükselen Erzurumspor, Rize'den bir puanla bile dönse Play-Off'a çıkacaktı. Play-Off, birinci lige terfi için yarışacak takımların eleme grubuydu. Erzurumspor'un yenilmesi halinde Orduspor'un yüzü gülecekti. Rizespor'un bir iddiası yoktu. Bu, birinci lige çıkma hayali kuran Erzurumspor için tarihi bir gündü.

Rize Atatürk Stadyumu'ndan yayılan davul-zurna ve kemençe sesleri, şehri titreten keskin ayazdan eser bırakmamıştı. Bilet gişelerinin sağ yanında, mavi-beyaz kaşkollerini sarmış Erzurumlular, kız istemeye giderken takınılan bir ciddiyetle bar çekiyordu. Sol yanda, mavi-yeşil formalı Rizeliler, peteğe üşüşen yüzlerce arı gibi, kemençeyle horon oynuyordu. Alkışlar ve ıslıkların iç içe geçtiği bir şenlik manzarasıydı bu.

Şaşakalmıştım. Ben, dedesi Erzurum'dan Rize'ye göçmüş, evinde Erzurum, çarşıda ise Rize ağzıyla konuşan bir çocuk-

tum. "Memleket nere?" diye sorulunca karar veremeyenlerden, tereddüt edenlerdendim. Bir kulağım davul-zurnaya, diğeri kemençeye düşkündü. Barda diz kırdığım kadar, horonda asma yaprağı gibi titremişliğim vardı. Bir gözüm Rize'ye, diğeri Erzurum'a dönüktü. Ovit'in iki yüzünde de ben vardım.

Maç başlamak üzereyken davul-zurna sustu, kemençenin tiz sesi lapa lapa yağan karın içinde ıslık gibi yitti. Erzurumlu damarım ağır bastığından, konuk takım taraftarlarının yerleştiği kale arkasındaki tribüne yöneldim. Tribünde akrabalarım ve köylülerim de vardı. Stadyuma girerken, koyunlarında sakladıkları mavi-beyaz formaları giyinmiş, kaşkolleri boyunlarına sarmışlardı. Rize'nin İspirli hamalları, balıkçı ve sebzecileri, nihayet Erzurum'a kavuşmuşlardı.

İlk gol, 20. dakikada Erzurumsporlu Ali Rıza'dan geldi. Öyle bir sevinç yaşandı ki, gökten uzanan bir tokmak sanki tribündeki davulları dövmüştü. Sanki üflenen zurna değil, Hazreti İsrafil'in suruydu. Ali Rıza tribüne koşarken, Erzurumlular ağlayarak demir tellere yapıştı. Bizim köylüler dedelerimizden beri yoksulluk ve dağlılıktan ötürü horlanmış olmanın haklı öfkesini, şimdi Rize Atatürk Stadyumu'nun basamaklarına kusuyordu.

O an Rizespor tribünlerinden küfürle karışık tezahüratlar başladı. Açık tribündeki Rizelilerden bir kısmı kale arkasına küfrederek yürüdü. Su şişeleri, çakıllar, bozuk paralar ve şemsiyeler bir tribünden diğerine uçtu.

Mutluluğum kursağımda kalmıştı.

Erzurumlularla birlik olup Rizelilere küfredemezdim.

Karşı tribünde komşularım, mahalle arkadaşlarım ve tanıdıklarım vardı.

Ve en az onlar kadar Rizeliydim.

İlk yarı bittiğinde, Rizesporluların bulunduğu tribüne geçtim. Açık tribünde Amigo Bayram ile Rize Taraftarlar Derneği'nin müdavimleri ve çocuklar oturuyordu. Tribü-

nü sahadan ayıran tel örgülerin üzerine Orduspor'un amigosu tünemişti. En yakası bağrı açılmadık küfürlerle Erzurum'a sövüyorlardı.

Gücendim ve sustum.

Bu kez de karşı tribünde akrabalarım, köylülerim ve hemşerilerim vardı.

Erzurumluların tur atladıklarını düşündükleri an, maçın tam 89. dakikasında bir mucize gerçekleşti. Rizesporlu Mehmet'in attığı golle beraberlik sağlandı. Erzurumsporlular şoku atlatamadan, 90. dakikada Rizesporlu Coşkun ikinci golü attı. Orduspor amigosunun tutunduğu tel örgüden sahaya düşüşünü ve hakemin düdüğü ağzına götürüşünü aynı anda gördüm.

Doğrusu, sevinmedim.

Polis, stadyumdan ilkin Rizelileri çıkardı. Biz ayrılırken, Erzurumlular öfkeden deliye dönüp telleri aşarak sahaya girdi. Yüzlercesi birden kale direklerini devirdi, ağları yırttı, çimleri yoldu, tribün koltuklarını parçaladı. Stadyumdaki infial, kısa sürede Rize'ye yayıldı. Rizeli gençler, Erzurumların polis kordonu içerisinde geçirildiği caddenin iki yanındaki binalara konuşlandı. Ben de okul arkadaşımla birlikte iskelet halindeki bir binaya çıktım. Arkadaşım, bir tuğlayı metrelerce yükseklikten Erzurumluların üzerine bıraktı. O tuğla sanki benim kafamda parçalanmış da boylu boyunca caddeye yığılmışım gibi bir acı çektim.

Merdivenleri üçer beşer atlayarak caddeye indim ve sahil yoluna kıvrılan Erzurumlu hemşerilerimin arasına karıştım. Kimi kan revan içindeki başını tutuyor, kimi sıktığı yumruğunu binalara savuruyordu.

Ben kimseye küfredemedim.

Erzurumlular mağlup bir ordu gibi memleketlerine yürürken, topluluktan ayrılıp sahilde bir kayanın üzerine oturdum.

Rize Kalesi'nin Son Fatihi

Hangi ansiklopediye bakılsa, şehrin tek tarihi eseri olan Rize Kalesi'nin, savaşçı ve sömürgeci bir halk olan Cenevizliler tarafından inşa edildiği görülür. Cenevizlilerden sonra şehir Bizans'ın eline geçince kale, İmparator Justinyen döneminde, takriben 527-545 yılları arasında, onarıldı. Kalenin kimi surları yedi yüz yıl sonra, 1200'lerde, İmparator Alexios döneminde yaptırıldı. Trabzon'un fethiyle Bizans saltanatını yıkan Osmanlılar, Rize'ye girip kalenin burcuna bayraklarını dikti. Rize Kalesi, bir kez de Osmanlılarca onarıldı.

Ne var ki hiçbir ansiklopedi, Türkiye Cumhuriyeti kurulunca kaleyi kimin onardığını ve son şeklini verip bugüne getirdiğini yazmadı. Şayet yazılsaydı kalenin Cenevizlilerden, Bizans imparatorları Justiyen ile Alexios'tan ve nihayet Sultan Fatih'ten sonraki banisi ve hamisinden söz edilecekti: İspirli Deli Yalçın!

Deli Yalçın, Erzurum'un İspir ilçesinden hamallık için Rize'ye göçmüş Abdi Yıldız'ın üç oğlundan en büyüğüydü. Abdi, hamallıktan biriktirdiği parayla kalenin yanı başında bir

çaylık alıp ev kurmuştu. Deli Yalçın ve kardeşleri, bahçesinde mandalina, mısır, karayemiş, elma ve incir ağaçlarının, üzüm asmalarının yetiştiği bu evde büyüdü. Deli Yalçın tez elden çalışmaya başladığı için okula gidemedi. Kuyumcular Sokağı'ndaki bir handa çay ocağı işletti.

Yetmişlerin Rize'sinde kale, yalnızca ramazan ayında iftar topu atımında kullanılıyordu. Ramazan haricinde, gündüzleri mahallenin gençleri kalenin içerisinde "fulbol" oynuyor; kadınlar ineklerini otlatıyordu. Geceleri ise şehrin berduşlarına açılıyordu: içki içenler, esrar çekenler...

Deli Yalçın evinin penceresini açınca burun buruna geldiği kalede çay ocağı kurmaya karar verdiğinde, bütün mahallenin diline düştü. Bu fikri kim duysa, "Kaleye kim gider de çay içer, Deli Yalçın işte, ne beklersun!" dedi. Fakat Deli Yalçın'ı düşüncesinden caydırmak mümkün değildi. Nihayet 1982 yılında belediye başkanı Ekrem Orhon'u ikna etti. Berduşları ve inekleri kovalayıp çay ocağını açtı.

Gel gör ki viraneyi andıran kaleyi elden geçirmek kolay olmadı. Deli Yalçın, kalenin yıkık duvarlarını onardı, türlü ağaçlar ekti, kulübeler dikti, gezintilik yollar açtı. Kaleden sahile uzanan eski bir tünel girişi bulup üzerini demir parmaklıklarla kapattı ve adını "Niyet Kuyusu" koydu. Konukların bozuk para attığı kuyu, zamanla çocuksuz annelerin bile başında dilek tuttuğu bir meskene dönüştü.

Bir ara, kale içerisinde fıskiyeli havuz açmaya çalışınca tarihi esere zarar verdiği için iki ay tutuklu kaldı. Deli Yalçın, okuma yazma bilmeyen bir vatandaş olarak, tarihi eserden habersizdi; yalnızca, kale güzel görünsün istemişti.

İlkin sadece Rizelilerin gittiği kale, 90'lardan itibaren şehrin tek turistik adresi oldu. Rize'nin devlet dairelerine asılan, hatta kartpostallara basılan deniz manzaralı fotoğrafları bile kaleden çekilir hale gelmişti. Şöhreti giderek arttığı için kale, turist kafilelerinden geçilmiyordu. O tarihte, konukla-

ra tepside çay servisi yapan garsonlardan biri de henüz ortaokul çağında olan bendim.

Kalenin yükselişi dikkat çektikçe şehrin yerlileri de söylenmeye başladı. Deli Yalçın, İspirli değil miydi; kaleyi ne diye bir İspirli idare ediyordu! Şehirde Rizeli mi kalmamıştı?

Öfke zamanla tehdide dönüştü. Kaleyi devretmesi için Deli Yalçın'ı tehdit edenler de oldu, yolunu kesenler de... O hiç geri adım atmadı. Kaldı ki İspirli Yalçın'a "Deli" denilmesi bu yüzdendi: hiddetinden, cesaretinden ve belinden ayırmadığı tabancasından... Ayrıca küçük kardeşi Kamil, şehrin son kabadayılarındandı. Rize'nin yerlileri tarafından göçmenlikleri, yoksullukları ve şivelerinden ötürü horlanan İspirliler, olanca sofuluklarına rağmen, Kamil'in şehri haraca kesmesinden içten içe gurur duyuyordu. Fakat Kamil, daha otuzlarındayken ölmüştü. Cenazesine, bütün köylülerimiz ve Kamil'in kabadayı arkadaşları gibi ben de katılmıştım. Deli Yalçın'ı mezarda kardeşi için ağlarken görmüştüm.

İkinci ağlayışı, belki de kalenin elinden alındığı gün oldu. Rize'nin tek tarihi eseri, bir İspirli'ye çok görülüyordu. Kale girişinde, ikram edilecek bir bardak çay karşılığında bilet kesmesi, bilet almadan içeriye girmeye çalışan emniyet müdürü ile savcının üzerine yürümesi, Deli Yalçın'ın sonunu getirdi. Kimi gazetelerde "Deli Dumrul" başlıklı haberler yazıldı. Gözaltına alındı, mahkemelik oldu. Artık direnecek takatı kalmamıştı.

Rize Belediyesi, 2003'te kaleyi Deli Yalçın'dan aldı. Karşılığında şehirde lunaparkın içinde bir büfe verdi. Deli Yalçın, şimdi 65. yaşını sürse de, büfenin başından ayrılmıyor. Aklına vurdukça kalenin surlarına dalıyor.

Biliyorum; ansiklopediler tarihi eksik yazıyor. Rize Kalesi'nin asıl sahibi olmayı ve tarihte anılmayı; Cenevizlilerden, Bizans İmparatorları Justinyen ve Alexios'tan ve Sultan Fatih'ten daha çok, İspirli Deli Yalçın hak ediyor.

Çürük Ayı

Ben Bayram Ali'nin adını ilkin eski SSK Hastanesi'ne uzanan bir duvarda görmüştüm. Duvara, dev kırmızı harflerle ve boydan boya "Bayram Ali'ler ölmez!" yazılmıştı.

Oysa ben doğduktan yirmi gün sonra öldürülmüştü Bayram Ali.

Aylardan "çürük"tü.

Yani, bizim İspir'in ay hesabına göre, temmuz...

Reşadiye Mahallesi'nde 1951'de doğan bu esmer çocuk, Karadeniz'de boğdurulan Mustafa Suphi ve 14 yoldaşının Rize'ye gönderdiği son merhabaydı. İşte bu merhaba, Suphilere kıyıldıktan ve Suphi'nin eşi Meryem Hanım son nefesini eşrafın "zevk âleminde" verdikten otuz yıl sonra sahibine ulaşıyordu. Dünyanın bir ucundan, kim bilir, belki Küba'dan, belki Vietnam'dan suya bırakılmış, içinde, kula kulluk etmeye son verdirecek sırrı taşıyan şişe, gün gelip Rize'nin kıyılarına vurduğunda, onu çakıl taşlarının arasında bulup çaylıklara ve çay fabrikalarına taşıyanlardan biri de Bayram Ali Tatoğlu olmuştu.

Genç bir öğretmen adayıydı aslında. Ne var ki, atandığı

şehirde kendisine aman verilmeyince şehre dönmüş ve Zihni Derin Çay Fabrikası'nda çay işçiliğine başlamıştı. O ve arkadaşları deryadaki hamsiler kadar hür olabilmenin hayalini kuruyor ve masmavi bir "kurtuluş"un heyecanını duyuyorlardı. En son, 1978'de şehir meydanında, Atatürk Heykeli'nin önünde kurulan kürsüden, çay üreticileri mitingi için toplanan halka şöyle sesleniyordu Bayram Ali:

"Neler deyip neler yapmadılar ki!

Nereden başlayalım...

Daha dün Paris'te, Chicago'da yüzlerce binlerce işçinin katilleri, burjuvazinin efendileri; dişimizle, tırnağımızla, canımızla kazandıklarımızı gasp etmek için neler yapmadılar, neler...

12 Mart dediler; gencecik fidanları devirdiler.

İşçilere gözdağı verdiler.

Sizin önderlerinizi böyle katlediyoruz, size de aynısını uygulayabiliriz dediler."

Evet, tam da böyle dediler.

İspir'den getirilmiş genç bir katil, 31 Temmuz 1980 sabahında Bayram Ali'yi çay fabrikasına gitmek üzereyken pusuya düşürdü. Bayram Ali'nin gencecik bedeni, bir vakitler mahallenin çocuklarına futbol öğrettiği ilkokulun avlusuna yığıldı. Kan gölü, okulun avlusundan çaylıklara, üzüm, karayemiş ve mandalina ağaçlarına, takalara ve hamsi kasalarına yayıldı.

Çiftekavak Mahallesi'nden kederle ve öfkeyle yola çıkan kilometrelerce uzunluktaki cenaze korteji, önde Bayram Ali'nin fotoğrafı, şehir merkezine vardığında, bütün Rize'yi kan tutmuştu. Bu şehir, belki Gazi Kemal'i bile bu kadar sevmemişti.

Çok değil iki buçuk ay sonra, takvimler 12 Eylül'ü gösterdiğinde, bir zamanlar Bayram Ali'nin adım adım dolaştığı çaylıkları artık asker çizmeleri çiğnemeye başladı. Onun

mezun olduğu Eğitim Enstitüsü, arkadaşlarının işkencehanesine dönüştü. Bu tezgâhta, bir başka Bayram Ali'ye, öğretmen Ahmet Uzun'a kıyıldı. Rize'de boy vermiş iki karayemiş ağacı kökünden koparılmıştı. Ve belli ki bir daha boy vermeyeceklerdi.

Bayram Ali'nin adını duvarda gördüğüm zamanlarda, oyun oynamak için girdiğim viranede, tomar halinde siyah-beyaz gazeteler bulmuştum. Üzerinde "Kurtuluş" yazan, zulalanmış gazetelerde, yumrukları sıkılı halde yürüyenlerin fotoğrafları vardı. Bayram Ali'nin arkadaşları gazetelerini zulalamış ve çekip gitmişlerdi. Gazete tomarını aldım, koynumda sakladım.

O sır şişesi artık bendeydi.

Aylardan "çürük"tü.

İkinci Bölüm

Son Bahis

Gişeci Maksut sinemanın panosuna saat üç matinesi filminin afişini asmak için yönelmişken, Hamsici Zülküf içinden bir bahis tuttu "Kupa kızı," diyerek. Boynunun üzerinde irice bir balkabağı gibi duran, kırçıl ve dik saçlı başını geri çekti, afişe şöyle bir baktı Maksut. Sonra romatizmalı bacaklarını birer paspas gibi sürükleyip ardından, iskemlesine gömüldü.

Panoda, kupa kızı vardı. O gün ilk kez bir bahsi kazanmıştı Zülküf. Balıketli, çırılçıplaktı kadın. Sırtı dönük, kıçı hafifçe kalkıktı. Kolları ve memelerini bir pencerenin pervazına yaslamış, kulelerle çevrili bir şehre bakıyordu. Kızıla çalan gür saçları kuyruksokumunda dağılıyordu. Zülküf, dolgun ve kızıl saçlı her kadına kupa kızı diyordu. Kupa kızı, en fettanıydı çünkü destenin... Kupa kızının o ışık topağını andıran kalçalarının en mahrem yerine konulmuş lacivert noktayı umursamadı bile. Sertleşen erkekliğinden çok, bahsinin tutmasına keyiflendi.

Aklına yitirdiği bahisler gelince yüzü buruştu. Tiksintiyle sağa dönüp yirmi metre ilerideki belediye bloklarının ikin-

ci katında bulunan Bahar Kıraathanesi'ne baktı. En acımasız kumarın oynandığı kıraathanenin kalın yeşil perdeleri henüz örtülmemişti. Ampulün yaydığı kirli sarartı sızıyordu şehre. Talihi gülseydi bugün Zülküf'ün, bordo pikeli masalardan birine rahatlıkla oturabilir, şansını deneyebilir, borçlarını ödeyebilecek parayı kazanabilirdi. Tüm bahisleri yitirmişti gün boyu. Bir tek, kupa kızı...

Gişeci Maksut, caddenin öte yanında, sarı yağmurluğunun kapüşonu altından, buruk ve muhtaç bir gülümsemeyle panoya bakan Hamsici Zülküf'ü, uyukladığından fark edemedi.

Caddeye eğimli düşen yağmur, afişin önünde şeffaf bir tüldü sanki. Kupa kızı, Zülküf'ün talihsizliğini yenmiş, uğur getirmişti. Zülküf, öğlene kadar en az üç uçak geçer diye ilk bahsine girmiş, bir uçak bile görünmemişti gökyüzünde. Bunu yağışlı havaya bağlamıştı, fakat öğle ezanının beş dakika yirmi üç saniyede bitmesine çok içerlemişti. Bayburtlu Necati Hoca, Şeyh Camisi'ne imam oldu olalı ezan on dakikadan az sürmezdi. Bütün Rize, Necati Hoca'yı böyle bilirdi. Ses Sineması'ndaki bir matinesinden kaç kişi çıkar bahsinde ise fena çuvallamıştı. Sinemadan on sekiz kişi çıkmıştı. Zülküf, askerlik yaptığı şehrin, Konya'nın plakası kırk ikiyi tutmuş, yine kaybetmişti.

Sigarasını çıkarmak için elini yağmurluğunun cebine sokmuştu ki kamburu çıkmış yaşlıca bir kadının, tabladaki yarım kasa hamsiye uzanıp balıkları kokladığını gördü. Belli ki kararsızdı. Sonra dönüp, merak ve kızgınlık arası bir tonla "Ha bular bayat midur?" diye sordu.

– Ne dersun neneka! Kişun bayat hamsi mi olur?!

Kadın, yağlı hamsi suyunun yayıldığı tezgâha değip kirlenmemek için peştamalını omzuna attı, geri çekildi:

– Kaçadur?

– Kilosi 5 lira.

"E-eh," dedi kadın, değirmen taşı gibi ağır ağır arkasına dönüp yürüdü. Kara lastikleri su içindeydi. Dolaylığını çekiştire çekiştire, iki yana sallanarak ilerliyordu. Entarisi kamburunu daha da sevimlileştiriyordu. Zülküf, kadının kilosunu kestirmeye çalıştı. 78 vardır diye düşündü. Doğrulayamacağı için üzerinde durmadı bu bahsin. Sigara çıkarıp yaktı. İlk dumanı kupa kızına üfledi. Sonra kıraathaneye baktı. "Bu akşam..." diyecekti ki, henüz karar vermediğini düşünerek sürdürmedi cümlesini.

Aslında hamsici değildi. Kokusundan tiksinirdi üstelik. Şehrin en eski hamalı olan babası Hacı Beşir, tablayı ve on kasa hamsilik sermayeyi eline tutuşturmasaydı, hamsi tablasının yanından geçmezdi. Üç yıl işlettiği elbise mağazasının gelirini, bu kıraathanede, kılıca ve barbuta yatırmıştı. Borcu birikmişti. Çarşıda yürüyemez, kimseden iş alamaz olmuştu. Mecburdu hamsiciliğe. Hacı Beşir, yetmiş beşine kadar biriktirdiği ahretliğini iri, damarlı ve nasırlı elleri titreyerek tablaya vermiş, "Al uşağum," demişti, "para kazan, borcini ode."

Zülküf, cebinde on günlük kazancın sıcaklığıyla akşamı bekliyordu. İçinden bahse tutuşması da bu yüzdendi. Bugünün talih belirtisi, yalnızca kupa kızıydı. Kupa kızı esrik bakıyordu. Bir uçak sesi duydu o an. Rize'nin, mor ve lacivert arasında gidip gelen göğünde bir uçağın Trabzon'dan ta Gürcistan'a doğru, kuyruğu ve kanatlarındaki kırmızı ışıklarıyla ilerleyişini iştahla izledi. Sonra bir tane, bir tane daha! Talihsizliği kırılıyordu.

Kupa kızına baktı. Sanki Zülküf'e dönmüş, işmar edip göz kırpıyordu. Zülküf, kireç beyazı yüzünde, mısır püskülü gibi dağılmış savruk bıyıklarını diliyle sıvayıp emdi.

Yine Bahar Kıraathanesi'ne çevirdi başını. Perdeleri çekilmişti. Ya pullu okey ya katlama vaktiydi.

Kıraathanenin bulunduğu köşeden bir halk otobüsü kesik hırıltılar çıkarıp kirli egzoz dumanı savurarak caddeye

girdi. Zülküf, bir kez daha bahse girdi. Dosma'ya mı, Çiftekavak Mahallesi'ne mi gidecekti otobüs? "Çiftekavak!" dedi bağırarak. Çay fabrikalarının yorgun, kuru çay yanığı tenli, toz içindeki işçileriyle tıka basa dolu otobüs Çiftekavak'a yol alıyordu. Zülküf, bu bahsi de kazanmıştı. Bu kez göz kırpan kupa kızı değil, Zülküf oldu. Matinenin bitmesini uyuklayarak bekleyen Maksut, bereket, Zülküf'ü görmedi.

Yatsı ezanı duyuldu. Yaşlılar değneklerine tutunup Şeyh Camisi'nin mermer basamaklarını soluklanarak çıkıyor, abdest tazeleyecekler şadırvana kuruluyor, abdestini alanlar huzur içinde camiye giriyordu. Kıraathaneye kaydı gözü. Gölgeler cama yansıyordu. İçerisi kalabalıktı. Vakit de ilerlemişti. On kasadan artakalan yarım kasa hamsiye su serpmek için tablanın ucuna astığı kovaya eğildi. İçini kirli suyla doldurduğu maşrapayı kasaya boşalttı. Hamsilerden sızan su, tablanın diğer ucundan caddeye aktı, yağmur suyuna karıştı.

– Kaça dedun sen bulari?

Bir saat önce tabladan ayrılan yaşlı kadını karşısında buldu Zülküf. Kadın bu kez daha merhametli, daha mahzun bakıyor, belli belirsiz gülümsüyordu...

– 500 neneka. Ama senden 350 alayim, olur mi?

– E hepsi kaç kilodur?

– Dort kilo var.

– Hepsine bi milyon vereyim?

"Kurtarmaz," diyecekti ki birden bahsini anımsadı. Bunu da kazanırsa borcunu ödeyebilecek demekti. O an, kıraathane pencerelerinin sımsıkı örtüldüğünü gördü. Demek ki kılıç başlamıştı. Döndü kadına, sordu:

– Kaç kilosun neneka?

Kadın şaşırdı. Kekeledi sonra. İşkilliydi:

– Ne edecesun?

– Merak ettum neneka. Anam mi kiloli, sen mi? Kim zayif isa ona vereceğum baluklari.

Bir süre düşündü kadın. Göbeğine sarkmış irice memelerini peştamalıyla örtüp "Bugün tartuldum uşağım," dedi, "78'mişum." Durdu. Karnında gezdirdiği ellerini dua eder gibi açıp "Allah biliyi, kiloli idum. Mideme sanci gireyi bi iki senedur. Yiyemeyirum. Ne tatli ne aci... Bulari da kendume değil, uşaklara aliyrum," dedi.

Kadının yakarışı, Zülküf'ün şakkıldamasıyla kesildi. Hem gülüyor hem de yarım kasa hamsiyi torbaya boşaltmaya uğraşıyordu. Kadın anlamsız gözlerle baktı Zülküf'e. "Al neneka," dedi Zülküf, "Benum anam 90'i geçti, gene durmayi. O kadar dedum, yema diye. İlla hamsi yiyecek! Al bulari sen ye. Para da almayirum. Al bulari."

Elinde hamsi dolu torbayla dualar ederek ayrıldı kadın. Bir genç kız gibi, uçarı, seğirterek kayboldu.

Caddeler boşalmış, kepenkler inmiş, herkes evine çekilmişti.

Öyle bir karaltı yayılmıştı ki caddeye, kıraathaneden süzülen sarartı şehri tümüyle aydınlatıyordu sanki. Diliyle dudaklarını ıslatıp kupa kızına baktı Zülküf. Sağanağa dönen yağmur, kupa kızının kalçasındaki lacivert boyayı süpürüp atmıştı. İnce bir külot vardı, o kadar. Cadde ortası olmasa, utanmasa boyundan bosundan, o incecik külotunun aralığından öpebilirdi kupa kızını.

Çabucak toparlandı sonra. Son kasayı ve su kovasını tablanın tekerlekleri arasındaki bölmeye alelacele yerleştirdi. Bir ucundan yağlı hamsi suyunu caddeye akıta akıta, Bahar Kıraathanesi'ne sürdü tablayı.

Uyandı Maksut. Sarı yağmurluğunun içinde ufalarak kıraathaneye ilerleyen Zülküf'ü gördü. Sinemanın merdivenlerinden gürültüler duyulunca ayağa kalktı, panonun önünde durdu. Boyası akmış kupa kızının afişini çabucak indirip içeri girdi...

Komenist

Muhtar Hızır, elindeki oy pusulasını seçim sandığının etrafında biriken kalabalığa doğru savurarak yakası açılmadık küfürler ediyordu:

– Kimdur bu amina koduğumun komenisti, kimdur!?

Gergin bir sessizliğin ardından, sırtını Allah'a dayamış ve şüphelenilecek en son kişi olmaktan gelen cesaretle, köy imamı Hayrullah söze girdi. Sakalını sıvazlayıp "Kimsenun günahuni alamam fakat..." dedi, bir müddet durdu, "bana kalursa oğretmen, komenisttur."

– Nereden biliyisun?

– Üç cumadur camiye gelmeyi...

Muhtar, öğretmenin "komenist" olmasına ihtimal vermiyor değildi. Dudaklarına yayılan bıyıkları, bu kuşkusunu artırıyordu. Ne var ki, muhtarın kendisi de cuma namazlarını aksatıyordu. Cumayı ölçü alacaksa, kendi başı da ağrıyabilirdi. Bu yüzden, "Temiz uşaktur, bu reyi oğretmen vermemiştur," dedi.

Bu esnada, seçim sandıklarının kurulu olduğu çay alım yerinin avlusundaki köy halkı, "komenistin" kim olabile-

ceğine dair hararetli bir tartışmaya girmişti. Bakkal İsmail, aylardır borçlarını ödemeyen sarhoş Muzaffer'in ismini ortaya attı. "Muzaffer komenist olmasa, Allah'a isyan etmez, benum veresiyeleri verur," dedi. Bakkal İsmail, sarhoşlukla "komenistliğin" eşdeğer günahlar olduğunu savunuyor, "Biraksan Rize Kalesi'ne kizil bayrak çeker," diyordu. İmam Hayrullah, bakkala itiraz etti. "Sarhoş tovbe etsa günahlari affolur, fakat komenistun affi yoktur, bir kere Allah'i inkâr etmiştur," dedi. Çoğunluğu bakkala borçlanmış olan kalabalık, imama hak verdi.

Muhtar, "Sarhoş komenist değilsa, kimdur?" diye sordu.

Kara Nigar, çenesini örttüğü keşanını açıp "Belki de benum kocamdur," dedi. Kalabalık, "Ne dersun kari!" diye ünledi. Nigar'a göre Sarp Sınır Kapısı açıldı açılalı, kocası Şevket'in eve uğradığı yoktu. "Allah biliyi," dedi Nigar, "hep Rus karilarina gideyi, onlarlan düşe kalka komenist olmiştur."

O an avluya bir sessizlik çöktü. Çünkü köyün erkekleri, çay parasını alıp nefislerini Ardeşen'deki otellerde çalışan tazelerin koynunda köreltmeyi hayal ediyordu. Öyle ki, her birinin çay defterinde, bir otelin, hatta bir "orospinun" adı yazılıydı. Muhtar kendisini tutamayıp "Nigar Yenge ya bi dur," dedi, "Oyle olsa ha bu köyi toptan Rusya'ya bağlayalum, amina koyayim." Kalabalıktan yalnızca imam, Nigar'a hak veriyor, Şevket'in "komenist" olabileceğini düşünüyordu. "Ha zina, ha komenistluk," diyordu. Bu sırada Kara Nigar, hiddetle konuşan erkeklerin arkasında, bir keşan ve peştamal yığını halinde beklemekte olan kadınların arasına karıştı. Nigar'a acıyarak bakan kadınlar, bir yandan da birbirlerine "Komenist nedur?" diye soruyordu. İlkokulda hademelik yapan Remziye, bilgiç bir edayla, "Siz da bi'şe bilmeyisunuz; komenist deduğun gavurdur, da!" diye çıkıştı. Kadınlar hep bir ağızdan "Vuuu!" diye bağırdı. Bakkal İs-

mail'in evde kalmış kızı Rukiye, "Ben televizyonda duymişidum, sunnetsuz adamlara komenist deyiler," dedi. Kadınlar, "Tovbe estağfurullah," diyerek başlarını iki yana salladı. Rukiye, bir yandan da, kimse kızını vermediği için köyün tek bekâr erkeği olarak kalan Deli Mahmut'u süzüyordu. Gözleri, Deli Mahmut'un yüzünden kasık bölgesine doğru kaydı. "Ecaba," dedi, "ha bu deli komenist midur?"

O ana kadar sessizce olan biteni izleyen Deli Mahmut, muhtarı işaret ederek "Ne belli o reyi senun vermeduğun muhtar!" dedi. Köy halkı gözlerini hayretle muhtara çevirdi. Muhtar kızının başını açmasına ve Trabzon'da üniversitede okumasına izin vermişti. Üstelik kapısına gelen bütün görücüleri, "Kizum daha ufaktur, okulini bitursun, kısmet neysa o olur," diye geri çevirmişti. Rivayet o ki, Trabzon'a gidenler, muhtarın kızını erkeklerle gezerken görmüşlerdi. Muhtar, köydeki bu dedikoduları bilmiyor değildi. Hatta İmam Hayrullah'ın cuma hutbelerini ve cenaze namazlarını fırsat görüp verdiği vaazlarda, muhtarın adını anmadan, "Koyimizun namusi elden gideyi ey cemaati musliman!" dediğini işitmişti de, "Allah'un adamidur," diye ses çıkarmamıştı. O günlerde kulak asmadığı bu söylenti, şimdi köylünün huzurunda yüzüne vuruluyordu.

Muhtar belindeki silahını çıkararak Deli Mahmut'a doğrulttu. "Seni amina koduğumun delisi, bir daha de bakayim!" diye bağırdı. Deli Mahmut, dikine dikine "Komenist, sen olmiyasun..." diyecekti ki, köylülerden bazıları delinin ağzına, diğerleri muhtarın eline sarıldı.

O an bir el silah sesi duyuldu. İmam, "Allah!" diyerek yere yığıldı. Neyse ki omzundan vurulmuştu.

Ertesi günkü Rize gazeteleri, bir gün önceki genel seçimde Halkın Demokrasi Partisi'nin (HADEP) şehirde 1474 oy aldığını, Anavatan Partisi'nin "arı" olan amblemiyle HADEP'in "kelebek" olan amblemini birbirine karıştıran çok

sayıda vatandaşın HADEP'e oy verdiğini yazıyordu. Gazetelerdeki haberin bir köşesinde, yaralı haldeki imamın fotoğrafı basılmıştı. İmam Hayrullah, habere göre, kanlar içinde hastaneye götürülürken, "Buni bir komenist bila yapmaz," demişti.

Düğün Kamerası

El ele tutuşan gelinle damat alkışlar içinde Renk Düğün Salonu'na girdiği anda düğün kamerası çalışmaya başladı. Çift, kameranın karşısındaki kürsüye oturdu. Damat öyle sevinçli ve heyecanlıydı ki, elleri titriyordu. Gelin ise keder içerisindeydi. Bir ara yüzünü kaldırıp kameraya baktı. Ağladığını hiç saklamıyor, makyajı göz kenarlarından akıyordu. Gelini dikkatle izleyen komşu kadınlar birbirlerini dürtüp "Ah yavrim," dedi, "baksana, hep ağlayi. Nasil da efendi gelun oldi." Böyle bir kız yetiştirdiği için gelinin annesini takdir ettiler. O an hiç kimse kameranın sallandığını görmedi.

Gelinle damadın oturduğu kürsünün çaprazındaki orgdan tiz bir sesle horon havaları gelmeye başladı. Mikrofondaki yerel sanatçı atma türküler söyleyerek salonu coşturdu. İlkin erkek tarafından üç delikanlı horona başladı. Horon halkalanarak büyürken kameranın objektifi yeniden kürsüye çevrildi. Tam o an, horondan kopan bir genç, damadı kolundan tutup horona kattı. Birlikte gelmesi için elini geline uzattı. Gelin elini kaçırıp göz ucuyla kameraya baktı. Kamera titredi.

Org sesi kesilince kameranın önünden kuru pastalar ve meyve suları geçti. Masaların altında doldurulmak üzere Fanta ve votka şişeleri geçti. Dini nikâhı kıyacak imam geçti. Horondan sonra sırtları ter içinde kalan delikanlılar geçti. Delikanlılarla bakışan genç kızlar geçti. Birbirlerine sigara ikram eden dünürler, koyu bir sohbete dalan çelimsiz kaynanalar geçti. Yalnızca kamera ve gelin kıpırdamadı. Çevrelerine aldırmadan, cesaretle bakıştılar.

Kürsüden takı töreninin başladığı duyuruldu. Önce erkek tarafı çiftin önünde dizildi. Arkalarından kız tarafı, komşular ve arkadaşlar sıralandı. Kamera, damatla gelinin yanı başındaydı. Gerdanlıklar, hasır ve burma bilezikler, uç uca eklenmiş banknotlar takıldı. Her takıdan sonra neşe içinde fotoğraflar çekildi. Bir tek gelin gülümsemiyordu. Kınalı ellerine geçirilen altın bilezik değil de soğuk kelepçeymiş gibi donuk ve tutuktu. Komşular "Ah yavrim," dedi, "daha ufaktur, evunden ayrilacak ya, demek dayanamayi."

Takı töreninin bittiğini, orgla çalınan horon havası haber verdi. Delikanlılar düzülüp çiftayak ve titreme horonuna başladı. İç içe geçmiş horon halkaları bir pervaneyi andırırcasına dönüyordu. Yerel sanatçı atma türküler söyledi. Damadı övdü, kaynanalara sataştı, dünürlere dokundurdu. Herkes keyif içindeydi. Düğünün sonuna doğru, salondan "Enişte horona!" bağrışları duyuldu. Damat ikiletmeden kalkıp horona katıldı. Org delirmiş gibi çalıyor, gençler coşkuyla oynuyordu. O kadar ter aktı ki Renk Düğün Salonu hamama döndü.

Orgun sesi dinip horon dağıldığında fark edildi ki gelin yerinde yoktu. Gelin ve damat odasına, tuvalete bakıldı. Sanki yer yarılmıştı da gelin içine girmişti. Salona telaş ve şaşkınlık hâkimdi. Yerel sanatçının aklına, düğün kamerası görüntülerine bakmak geldi. Nereye gittiği böylece an-

laşılırdı. O an kameramanın da kaybolduğu anlaşıldı. Kamerayı sabitleyip gitmişti.

Önde yerel sanatçı ve damat, çevrelerinde düğün sahipleri olmak üzere, salonda kim varsa kameranın arkasında toplandı. Kamera görüntüleri hızlıca geriye, tam damadın horona kaldırıldığı âna sarıldı. Yerel sanatçı "play" düğmesine bastı. Herkes soluğunu tutmuş, birazdan olacakları izliyordu. Damat horona katıldıktan sonra gelin, yüzünü kameraya çevirmişti. Sonra başını "Olur," dercesine sallamış, yerinden kalkıp kapıya doğru yürümüştü. Kamera, gelinin ekrandan çıkmasından sonra horonu kaydedecek şekilde sabitlenmişti. Sonra, kameranın önünden ve damadın yanı başından kameraman geçip kapıya yürümüştü. O da çıkınca kameranın ekranına çılgınca horon tepen damat girmişti. Orgun sesine, damadı coşturmak için söylenen "Enişte!" bağrışları karışıyordu.

Yerel sanatçı, "pause" tuşuna basıp damada baktı. "Enişte!" dedi, "gelun kaçti."

Gözünden Sonra

Elinde bir misket gibi çevirdiği o yassı cam, Bahattin'in kendi takma gözüydü. Fena halde sarhoştu ve her sarhoşluk sonrasında olduğu üzere, sağ gözünü kaybettikten sonraki hayatına lanet ediyordu. Avcunun içindeki cam göze bakarak ağlıyor, ağladığı sol gözünü arka cebinden çıkardığı kirli mendiliyle siliyor ve bir daha ağlıyordu.

Ben, Bahattin'in kendi deyişiyle "gözünden öncesini" hiç hatırlamıyorum. Yani iş kazası geçirdiği günü ve ondan öncesini...

Rize Belediyesi'nde elektrik işçisiymiş. Art arda iki kaza geçirmiş. İlkinde Bahattin'i toprak bir çukura gömüp vücudundaki elektriği almışlar. İkinci kaza şehir meydanında bir elektrik direğini onardıkları sırada meydana gelmiş. Direğin tepesindeki arkadaşının sarkıttığı elektrik yüklü kablo gözüne girmiş. Bahattin hem çarpılmış, hem de gözünü kaybetmiş. Göz çukuruna, diğeriyle aynı renkte bir cam göz konmuştu. Bahattin'in cam gözü, sürekli bir noktaya bakıyor, kıpırdamıyordu. Artık Bahattin ne vakit ayaklarına pençeli paletlerini geçirip ahşap elektrik direklerine tır-

mansa, aşağı inene kadar gözlerimi kapıyor, dualar ediyordum. Bir sigorta kutusuna bakmak için kontrol kalemini her çıkarışında yüreğim parçalanacakmış gibi atıyordu. Ölmesinden çok, diğer gözünü de kaybetmesinden korkuyordum. Sanırım, Bahattin de bundan korkuyordu. O sakin ve güleç adam gitmiş, yerine kavgacı ve küfürbaz biri gelmişti. Çok geçmeden alkole başladı. Gençliğinde ağzına sürmediği rakıyla o günlerde tanıştı. Evine gitmemeye, kayıkhanelerde sabahlamaya, işini aksatmaya ve bütün maaşını alkole yatırmaya başladı. Ramazan ve mübarek geceler dışında, hep ayyaş gezdi. Ne eşinin bulup getirdiği okunmuş sular, ne gizlice elbisesine dikilmiş muskalar, ne de tıbbi tedavi fayda etti.

Elleri titredikçe içti, içtikçe uyudu...

Sonradan fark ettim ki, gözünden boşalan o çukuru ancak böyle doldurabilmişti. Zira Bahattin'in cam gözü; erkenden kayıp giden gençliği, dökülen saçları ve siyah-beyaz fotoğraflarda kalan yakışıklılığı demekti. Çökmek, çarçabuk yaşlanmak demekti. Erkenden emekli edilmek demekti. İlelebet "sakat" sayılmak demekti. Lakabının "Kör" olması demekti. Sokaklarda, "Kör müsün be adam!" diye aşağılanmak demekti. Kaseti sarıp sarıp Bergen'den "Acıların Kadını"nı dinlemek demekti. Bahattin'i kendisinin de bir gözü kör olan Bergen'den daha iyi kim anlayabilirdi?

İçtikçe cam gözünü çıkarması, avcunda tutup uzun uzun bakması, baktıkça ağlaması, "Gözümden önce..." diye söze başlaması bundandı. Bahattin'in "gözünden öncesi" genç bir delikanlı olarak, Temirağa halayının başında olduğu bir köy düğünüydü. Askerden dönüp eşini kaçırdığı yıldı. Erzurum'dan Rize'ye doğru giderlerken, denizi ilk kez gören eşinin "Ana! Göğ de sanki yere düşmiş," dediği ve birlikte güldükleri yolculuktu. Rizeli devrimcilerin boykotu yüzünden gözaltına alındığı ve Ecevit mavisi gömlekler giydiği

yazdı. İşe girdiği ve kadro aldığı vakitti. İki çocuğunun doğumuydu.

"Mutlu" olunan her ne varsa, sanki "gözünden önce"sine aitti.

"Gözünden sonra" bir daha eski "Bahattin" olamadı.

Kırkı bitmeden emekli oldu. Usta bir elektrikçiyken, elleri titrediği için hiçbir işte çalışamadı. Bir yeşil elma ve 70'lik rakıyla gününü geçirir oldu. Zamanla bütün masa arkadaşlarını bir bir toprağa verdi. Önce Satılmış, sonra da Süleyman gitti. O da içten içe sırasını bekler olmuştu. Fakat kimse tahmin etmezken, bir ramazan ayında içki içmeyi bırakıp namaza başladı. Gittiği meyhanelerin yerini cuma namazları için saf tuttuğu camiler aldı. Ne var ki bugün en yürek titreten ilahiler bile, Bahattin'in "gözünde" Bergen'in tahtına oturamadı.

Ne kadeh, ne kıble... cam gözün konduğu boşluğu dolduruyordu.

Erzurum Radyosu

Sakine, kardan beyaza kesmiş gocuğunu silkeleyip tandırın kenarına ilişti. Yamalı yün çoraplarının ısıtamadığı ayaklarını, tandırı saran kirli battaniyenin altına soktu. Titremesi soğuktan mıydı, yoksa heyecandan mı; kendisi de ayırt edemiyordu. Askerdeki oğlu İshak'ın mektubunu aldığından, terhis olup bugün geleceğini öğrendiğinden beri, Sakine'yi uyku tutmuyordu. Sabah ezanından önce kalkmış, kulağı kirişte namazını kılmış ve bir daha uyumamıştı. Namazdan sonra her saat başı kapıya çıkmış, gözünün yettiği kadar uzağa, kocası Mustafa'nın gurbet dönüşü çığ altında kaldığı Ovit Dağı'na doğru bakmıştı. Ovit bu tipide, ufuk çizgisini kesen belli belirsiz bir karaltıydı.

Şimdi, gün devrilirken, iki metre karın altında kalmış köyün sokaklarında, yalnızca tipinin uğultusu duyuluyordu. Kavak ağaçları, yapraksız dallarına tipi vurdukça, çakı yontusundan yapılmış bir düdük gibi ötüyordu. Sakine'nin aklına, Mustafa'ya kaçtığı o akşam geldi. At bile yürüyememişti de, iki köy arasındaki terk edilmiş sağlık ocağına sığınmışlardı. Mustafa gocuğunu çıkarıp Sakine'ye sarmış ve kendi-

si titreyerek sabahlamıştı. Fakat bir kez olsun, genç kıza el sürmeyi düşünmemişti. Nikâhtan geriye, bir şu, karşı duvarda, beyaz tülbendin altındaki radyo ve şimdi yolunu gözlediği oğlu İshak kalmıştı. Sakine, İshak'ın bir eliyle tüfeğini tutup diğeriyle asker selamı verirken çektirdiği fotoğrafı radyonun yanına asmıştı. Fotoğrafa bakıp "Ah," dedi Sakine, "Mustafa yaşayaydı da, İshak'ın bugün askerden dönüşünü görüp öyle öleydi."

Mustafa'nın günlerce çığ altında kalan cesedi köye getirildiğinde, Sakine daha yirmi beşini bile görmemişti. Kucağındaki yetimin olan bitenden haberi yoktu. İshak el şamarı yemesin diye kadınlığına küstü Sakine. Otunu biçerken de yalnızdı, süt sağarken de, tezek dizerken de... Gözlerinin nemini silip değneğine tutunarak kalktı. "Bugün ağlama günü mü, deli Sakine," diye kızdı kendine. Tülbendi kaldırıp radyoyu açtı. Erzurum Radyosu'nda türkü saati başlamıştı. Mükerrem Demirtaş, "Hanım Eylen" türküsünü söylüyordu. Mustafa'dan sonra değil oynamak, düğüne gitmeye bile tövbe etmiş Sakine'nin yıllar sonra bugün, yüreği kıpır kıpır olmuştu. Radyodaki türküye eşlik etti:

"...Köprünün başlarında
Otursam taşlarında
Benim sevdiğim güzel
On sekiz yaşlarında..."

Yaylada kızlar halayının başını çekiyormuş gibi, değneğine yaslanıp ayağını bir adım öne attı. İleri geri gitti, geldi... Kalbinin hızla çarptığını fark edince durdu. Sonra, "Ant olsun ki," dedi, "İshak evlendiğinde ben de oynayacağım."

Değneğine tutunarak tandıra doğru yürüdü ve yeniden battaniyenin altına girdi. Tipi giderek artıyor, uğultular Erzurum Radyosu'nu bastırıyordu. Aynı anda, türkü saatinin

bittiği ve haberlerin başladığı anons edildi. Sakine onca yıllık yalnızlıktan sonra artık, hayatta iki sese kulak kesilir olmuştu. Birisi ezan, diğeri haber bülteni. Sunucu, Rize-Erzurum karayolunun kar nedeniyle kapandığını, Ovit Dağı'nın trafiğe geçit vermediğini anlattı. "Bugün sabah saatlerinde, terhis olmuş askerleri taşıyan bir yolcu minibüsüne, Ovit'i aşıp Erzurum yönüne ilerledikleri sırada çığ düştü," haberini duyduğu an kalbinin sıkıştığını anladı. Gözlerinin önünden, kocası Mustafa'nın morarmış cesedi geçti. İshak'ın, kepinin altında gülüşü geçti aklından... Yüzü radyoya dönük halde yığıldı kaldı Sakine.

İshak çığ altında kalan minibüse yetişememiş, geceyi Rize'de geçirip bir gün sonraki araca binmişti. Akşam evin kapısına vardığında, annesinin kendisini karşılamamış olmasına içerledi. Sonra "Belki de namazdan sonra uyuyakaldı," diye düşündü. Komdan eve çıkan merdivenleri tırmanırken, içeriden duyulan türkü sesiyle hayrete düştü. Annesi, anlaşılan, Erzurum Radyosu'nu açmıştı. Odaya adım attığında annesini, sönmüş tandırın kenarında, sırtını duvara dayamış halde buldu. Öperek uyandırmak için usulca tandıra ilerledi. Uzandığı el, buz kesmişti. Ardından annesinin başı, İshak'ın omzuna düştü. Sakine'nin yarı açık gözleri, radyoya bakıyordu. Erzurum Radyosu'nda türkü saatiydi:

"Dön gel ağam dön gel, dayanamiram
Uyku gaflet basmiş, uyanamiram
Ağam, öldüğüne inanamiram..."

Çay Güzeli

Rize, ağustos ayında yapılacak Çay Festivali'ni heyecan içinde beklerken, kuşkusuz en ağır yük bu festival kapsamında şehrin en güzel kızını belirlemek üzere oluşturulan "Çay Güzeli Seçme Komitesi"nin omuzlarına binmişti. Komite, tarihi kararını vermek üzere cuma namazından sonra belediye binasında toplandı. Belediye başkanı, komitenin tastamam hazır olduğunu görünce toplantıyı açtı. "Kıymetli hazerun," dedi, "bugün şehrumuzi layikiyla temsil edecek olan kizumuzi seçeceğuk." Ardından komite üyelerinin önünde duran kapalı zarfları gösterdi. Zarflarda, çay güzeli adaylarının fotoğrafları ve özgeçmişleri vardı. Zarfı ilk açan belediye başkanıydı. Şaşkın gözlerle genç kızın fotoğrafına odaklanan komiteden çıt çıkmıyordu. Yalnızca müftünün "Hey maşallah," dediği duyuldu.

Kültür müdürü bütün cesaretini toplayıp Çay Güzeli'nin şehri çağrıştıracak şekilde, yeşil veya mavi gözlü olması gerektiğini savundu. Sonra da fotoğraftaki siyahi adayın fotoğrafını gösterip "Reis bey," dedi, "bu kizun neresi Rizelidur?"

Belediye başkanı fotoğrafa dikkatle bakıp "Doğri deyisun, bu olsa olsa Tirabzonlidur," dedi.

İlk Çay Güzeli adayı, siyahi bir Trabzonlu olma ihtimali nedeniyle elenirken, zarftan ikinci adayın fotoğrafı çıkarıldı. Müftü, yine "Hey maşallah," diyerek görüşünü açıkladı. Herkes fotoğrafı incelerken, Çaykur müdürünün sorusu işitildi. "Ecaba" diye başladı sorusuna, "kizlar çay toplamayi biliyi mi, bilmeyi mi?" Komite, bu soruya kilitlenirken, esnaf odası başkanı, "Burasi Rize! Çay toplamasalar bile çay demlemeyi bilmeleri lazim efendum!" diyerek müdürün safında yer aldı. Tartışma, "En iyisi, biz bu kizları çay demlerken görelum," önerisine doğru gidiyordu ki, belediye başkanı müdahale etti. Başkanın "Daha neler! Bir da kayukhanede baluk tutsunlar!" sözleri, tartışmayı bitirdi.

Üçüncü adaya geçildi. Belediye başkanı, adayın fotoğrafını görür görmez, "Bu kiz Rizeli değildur," dedi. Komitenin müftü dışındaki üyeleri aynı suçu işlemiş olduklarının farkına vardıkları için belediye başkanını sessizce onayladı. Diğer adaya geçilecekti ki, suskunluğa anlam veremeyen müftü, "Peki neredendur?" diye sordu. Komite üyeleri, sırları ifşa edileceği için kızgınlıkla müftüye döndü. Ne var ki müftü sorusunda diretiyordu. En sonunda belediye başkanı, yüzü kırmızıya kesmiş halde, "Şato Gazinosu'ndan," dedi. O an salona kasvet çöktü. Müftü, ilkin belediye başkanına, sonra adayın fotoğrafına bakıp "Hey maşallah," dedi.

Dördüncü aday, güzelliği bütün bir şehrin diline düşmüş olan Nazan'dı. Yeşil gözleri, esmer çehresinde bir çift misket gibi parıldıyordu. Ve kömür karası saçları, omzundan beline doğru Fırtına Deresi gibi dökülüyordu. Nazan sokakta boylu boyunca yürüdüğünde, sanki bütün bir şehir yutkunuyordu. Onlarca delikanlının kolonyaya dadanmasına, onlarca evli erkeğin yeminini bozmasına sebepti. Nazan'ın portre fotoğrafını, mübarek bir nesneyi tutar gibi

kavrayan belediye başkanı, müftüye fırsat vermeden, "Hey maşallah," dedi.

Artık karar verilmişti. Nazan, o yılki Çay Güzeli seçilmişti. Belediye başkanı ve komite üyeleri, aldıkları karardan ötürü tokalaşarak birbirlerini kutladı. Kültür müdürü, "Nazan Hanum'un Rize'muzi temsil edeceği muhakkak. Lakin biz Nazan Hanum'u temsil edebilecek miyiz!" diye öne atıldı. Çaykur müdürü, "Canum, çay toplamasa da olur. Nazan Hanum'un çaylukta gezmesi yeter," dedi. Esnaf odası başkanı, "Çayun amina koyayim, çay nedur? Ben demlerum, Nazan Hanum içer," diye kestirip attı. Müftü, "Zaten Nazan Hanum'un ismi, mübarek isimlerdendur. Hey maşallah!" diye ekledi.

Sıra, çay yapraklarıyla süslenmiş tacın kim tarafından Nazan'a takılacağı bahsine gelince, az önceki coşkudan eser kalmadı. İlk kıvılcım, müftünün "Abdest almadan, besmele geturmeden, bu taci takmamak icab eder," diyerek kendisini işaret etmesiyle çakıldı. Belediye başkanı ve Çaykur müdürü arasında çıkan söz dalaşı, kültür müdürünün çay kolonyası şişesini esnaf odası başkanının başında kırmasıyla bitti. Telaşla odaya girenler, komiteyi yaka paça kavga ederken buldu.

Komite dağılsa da, karar bir kere alınmış olduğu için, son Çay Güzeli tacı Nazan'a verildi. Çay yapraklarıyla süslenmiş tacı ise vali bey taktı.

Çirkin Kral, Rus Pazarı'nda

Video kaset yüklü sırt çantasıyla Rus Pazarı'na girerken, aklında yalnızca Matmazel Loya'nın biçimli ayak parmakları vardı. Parmakları etli ve ojeliydi. Kırmızı ojesi, orak çekiçli parti rozetlerindeki gibi silik ve donuktu.

Ali birbirine bitişik, tek katlı demir barakalardan oluşan, altı blok halindeki pazarda, iki aydır tezgâh açıyordu. Amcası Hasan, video kaset dükkânını batırınca eldeki malzemeleri satmak Ali'ye düşmüştü.

Boksör Hayri'ye imrenip ağzının kenarına iliştirdiği Rus sigarasını, yine onun gibi ısıra ısıra pazara girdi. Keskin sidik ve votka kokusu, ilk adımında yüzüne çarptı.

Birinci blokun ikinci blokla birbirine bakan tezgâhları yeni yeni açılıyordu. Ermeni Vartan, her zamanki gibi erken kalkmış, Rus yapımı küçük televizyonları, pikapları, kasetçalarları ve pilli radyoları tezgâhına dizmişti. Bitişikteki tezgâhta, tek parça ve işlemesiz bluzlar, haki ve kahverengi pantolonlar, yakaları aşınmış yünlü ceketler, papaklar ve sahte deriden çantalar vardı. Vartan'ın tam karşısında, ikinci blokun birinci bloka bakan cephesinde ise Azeri Nâzım'ın tezgâhı

kuruluydu. Nâzım portatif iskemlesinde oturmuş, güne yeni uyandığı, kırmızılığından belli gözleriyle Vartan'ı süzüyordu. İki adam arasında, Ali'nin çözemediği bir husumet vardı.

Ali, bu tombul ve esmer adama selam verdi. Nâzım, iskemlesinden doğrularak, Ali'ye baktı, "Hoş gelmişsen," dedi. Bu on üç yaşındaki çocuğun, sırt çantasının altında ezilişini gülerek izledi, sonra votkasına uzandı.

Ali, ipleri omzunu kesen sırt çantası ve dün gece kesinleştirdiği büyük sırrıyla üçüncü bloka girdi. İlkin Matmazel Loya'nın tezgâhına kaçamak baktı. Genç kadın daha uyanmamıştı. Tezgâhıyla yatağı ayıran kalın bordo perdenin arkasında uyuklamaktaydı. Biraz sonra gerine gerine kalkacak, araladığı perdenin arkasından, şarkıcılar gibi çıkacak, Ali'ye yönelecek, her zamanki gibi, Türkçe, "Say," diyecek, Ali'nin Rusça, "Adin, dva, tri, çitiri, pet..." diye birden ona kadar saymasını bekleyecek... fakat Ali, "Ya tibya lubliu," diyecekti; "Seni seviyorum..."

Ali'nin planı tamı tamına böyleydi. Matmazel Loya'nın annesi Madam Saşa ile göz göze gelince irkildi. Bu kısacık, narin, ak saçlı kadın -Ali, Madam Saşa'yı babaannesine ve her iki kadını da pazarda satılık tablolarda gördüğü Meryem Ana'ya benzetiyordu- çocuğa gülerek baktı. Ali, utançtan kızaran yüzünü önüne eğip çantasını omzundan indirdi. Her zamanki gibi, Matmazel Loya'nın sol baştan dördüncü sıradaki tezgâhının önüne, yolu ortalayacak şekilde, muşambasını yere serdi. Çantadan çıkardığı video kasetleri muşambaya dizdi. İlk sıraya Yılmaz Güney'in *Çirkin Kral Affetmez* ile *Kasımpaşalı Recep* adlı filmlerini yerleştirdi. İkinci sıraya dövüş ve gangster filmlerini, üçüncü sıraya korku filmlerini koydu. Avcunun içiyle kaset kapaklarının üzerlerini sildi. Pazarda, her hafta içi olduğu gibi, Rize'nin köylerinden alışverişe gelen tek tük müşteri vardı. Taze gübre kokan köylüler, sidik ve votka kokan tezgâhları yüzlerini ekşiterek dola-

şıyor; Zenit marka fotoğraf makinelerini, elektrikli çakmakları, Spiçka marka büyücek kibrit kutularını, kolonya ve parfüm şişelerini, yemek takımlarını inceliyor, uzun pazarlıklara girişiyor ve çoğunlukla pahalılıktan yakınıp uzaklaşıyorlardı. Tezgâh başındakiler çay parasını henüz almamış köylülerin alışveriş yapmaktan çok kadınlarla konuşabilmek için pazarlığa giriştiklerini biliyorlardı. Bu yüzden köylülere pek üsteledikleri yoktu.

Üçüncü bloktaki sessizlik, Matmazel Loya'nın tezgâhına bitişik barakada uyuyan Sarhoş Zakir'in dakikalarca süren öksürük nöbetiyle dağıldı. Zakir'in ucuz votkayla çürüyen ciğerlerinden her öksürükte kan çıkıyordu. Alkolsüzlükten titreyen elleri, zayıf ve çelimsiz bedenine sonradan eklenmiş gibiydi. En az battaniyesi ve döşeği kadar küflü ve kirli görünen bu adamın, kurmalı bir saat gibi hep aynı saatlerde öksürük nöbetine tutulmasına kimse aldırmıyordu.

Ali, Matmazel Loya'yı bir tek Zakir'den kıskanmıyordu.

Öksürük nöbetini atlatan Zakir, yatağının altındaki sigara kutusuna uzandı. Akşamüzeri dilenerek aldığı onlarca yerli ve yabancı marka sigarayı sakladığı mukavvanın boş olduğunu görünce küfretmeye başladı. Müşteriler durup bakıyor, Madam Saşa ise anlamazdan geliyordu. Zakir'in küfürlerine uyanan Matmazel Loya, bordo perdeyi araladı, adama öfkeyle baktı. Sonra iskemleye oturdu ve annesinin uzattığı, reçelle tatlandırılmış çayından bir yudum aldı. Ali, çay kupasını iki eliyle avuçlayan Matmazel Loya'nın tezgâh altından görünen ayak parmaklarına baktı. Kırmızı ojeleri yer yer silinmiş, tırnaklarının beyazlığı belirmişti. Serçeparmağı, annesinden izinsiz evden sokağa kaçan afacan bir çocuk gibi, terliğinden çıkmıştı. Ali, Matmazel Loya'nın serçeparmağını öpmeyi ve terliğine yerleştirmeyi çok istedi.

Ali bu düşü kurarken, yaşlı bir adamın "Miki var mı?" sorusuyla kendine geldi. On gün önce aynı soruya "Evet," ya-

nıtını verince kendini karakolda bulmuştu. Miki film isteyen orta boylu, uzun saçları jöleli, gömleğini pantolonunun üzerine düşürmüş, lise öğrencisi kılıklı genç, sivil polis çıkmıştı. Karakolda videoya konulan kasetlerden biri, *Emanuella* serisinden alelade erotik bir filmdi. İkincisi ise Türkan Şoray'a aitti. Polise göre Ali'nin suçu, bandrollerini yırttığı video kasetleri miki film diye piyasaya sürmekti. Büyük bir baskın düzenlediğini sanan polisler, bu bozgunun hırsını Ali'yi tokatlayarak çıkarmışlardı.

"Bende miki olmaz," demek üzere kafasını kaldırmıştı ki, müşterinin çoktan gittiğini fark etti. Ali, zaten Yılmaz Güney'le ilgilenmeyen, özellikle *Çirkin Kral Affetmez*'in fiyatını sormayan müşterilere yüz vermezdi. Filmin kapağındaki resme baktı. Yılmaz Güney, çizgi roman kahramanı gibi resmedilmişti. Havaya kaldırdığı elinde silah vardı.

Bu esnada Boksör Hayri, elinde votkalı birası ile Matmazel Loya'nın tezgâhına girdi. Ali'nin sigara içerken öykündüğü, iriyarı, sürekli votkalı bira içtiği için yanakları al al adam, önceleri sadece Sarhoş Zakir'i görmeye geldiği halde, şu sıralar sıklıkla bu bloka uğruyor, Matmazel Loya'yla saatlerce konuşuyordu. Boksör Hayri, çok içtiği geceler, Zakir'in yatağına uzanıyor, ağabeylerinin akıbetini anlatıyordu. Bir ağabeyi, -adı Adnan'dı- İstanbul'da mafya hesaplaşması sonucu bağlandığı tren raylarında bacaklarını bırakmıştı. Bir diğeri ise -bunun adını çıkaramadı- Edirne'de bir pavyon çıkışında öldürülmüştü. Boksör Hayri, iki ağabeyini yitirince can korkusuyla Rize'ye dönmüş, Rus Pazarı'nı haraca bağlamıştı. Bunun karşılığında hastaları hastaneye götürüyor, kavgalarda Ruslardan ve Gürcülerden yana olup müşterileri dövüyordu.

Boksör Hayri'yle fısıldaşan Matmazel Loya, annesine tezgâha göz kulak olmasını tembihleyerek dışarı çıktı. Ali'yle göz göze geldiler. Ali, Matmazel Loya'nın "Say," demesi-

ni bekledi. Matmazel Loya, elini Ali'nin güneşte kızıllaşan kumral saçlarında gezdirip ojeleri silinmiş ayaklarını sürüye sürüye ilerledi. Genç kadından sonra Boksör Hayri de tezgâhtan ayrıldı ve kendisine öfkeyle bakan Ali'yi omzundan itip devam etti. Düştüğü muşambanın üzerinden doğrulan Ali, çiftin pazardan çıkışını izledi. Madam Saşa ise başını öne eğmişti.

Ali toparlanıp dışarısıyla pazarı ayıran tel örgülere yanaştı. Matmazel Loya, kadınlar tuvaletine girerken, Boksör Hayri kapıdaki tuvaletçiye para uzatıyordu. Parayı alan tuvaletçi, oturduğu taburesinden kalkıp gözden kaybolurken Boksör Hayri kadınlar bölümüne daldı... Ali, tel örgüleri tutan parmaklarından bedenine doğru derin bir sızı hissetti. Sonra tezgâhına döndü, çabucak video kasetlerini topladı. Kasetlerden birini ayırıp diğerlerini çantasına doldurdu. Ayırdığı kaseti, Boksör Hayri'ye vermesi için Madam Saşa'ya uzattı. Ali koşarak uzaklaşırken, Madam Saşa video kasetin üzerindeki "Çirkin Kral Affetmez" yazısını okumaya çalışıyordu.

Rabıta

Davut, ikindi namazını kıldıktan sonra gözlerini yumup usulca rabıtaya durdu. Seccadesinin üzerinde, ilahi bir karaltının içine gömüldü. Bir kez fotoğrafını gördüğü siyah sakallı şeyhinin suretini gözünde canlandırmaya koyuldu. Ne var ki kör şeytan aklını çeliyordu. Şeyhin yerine zihninde Olga'nın sureti belirdi.

Aslında Sarıbaş Camisi'nin zemin katındaki zikir odasında, el öpüp tarikat ehli olduğu bir aydan beri günah ve haram namına her ne varsa yüz çevirmeye ant içmişti. Beş vakit namaza başlamış ve genç yaşta sakal bırakıp cami cemaatine katılmıştı. Gel gör ki, camideki gizli zikirlerde cezbe gelen sofilerin "Allah!" diye bağırıp yere yığıldığı mübarek dakikalarda bile biricik sırrından ve günahından, yani Olga'dan kurtulamamıştı. Bambi Otel'de Olga'yı tanıdığı ve tattığı günden beri işte bu haldeydi.

Davut, Bambi Otel'in karşısındaki su tesisatçısında çıraktı. Dükkânı kapattığı bir kış akşamı, kimseye sezdirmeden Bambi Otel'e girmişti. Canavar Düdüğü Yokuşu'ndaki otelde, karşısına dizilmiş beş kadın içinden, dalgalı kızıl saçları-

na çarpıldığı Olga'yı seçmişti. Utançtan kızarırken, yanı başındaki pezevengin "Altinci kattaki odaya çik," demesiyle kıpırdayabilmişti. Dört metrekarelik odada yalnızca iki kişilik bir yatak, üzerinde küllük ve sigara paketi bulunan küçük bir masa vardı. Olga, sessizce yanına ilişen gencin utancını kırabilmek için kırık bir Türkçeyle "Sigara," dedi. Paketten bir sigara çıkarıp yaktı. Sigarası bittikten sonra balıketi bedenini saran havluyu çıkarıp kenara attı ve yatağa uzandı.

Camları gazete kâğıtlarıyla kapatılmış Yusuf'un Kahvesi'nde, bayat çay eşliğinde izlediği porno filmleri saymazsak, bir kadını ilk kez çırılçıplak görüyordu. Olga'nın ışık topağını andırmakta olan iri göğüsleri, gencin gözünü kamaştırmıştı. Birdenbire kadının dudaklarına yapıştı. Olga'nın "Yavaş," diye bağırdığı an alelacele soyunup filmlerde izlediği gibi kadının üzerine çıktı. Tesisatçılıktan kararmış ellerini, Olga'nın ak vücudunda nereye koyacağını bilemedi. Birkaç dakika sonra titreyerek yana devrildi.

O da bir sigara yaktı. Bir süre sustuktan sonra, "Adun nedur?" diye sordu. "Olga," dedi genç kadın.

– Nerelisun?

– Ukrayna.

Ukrayna'nın, Davut için Rusya'daki herhangi bir bölge olmaktan öte anlamı yoktu, Zaten Sarp Sınır Kapısı açıldıktan sonra el kadar Rize'deki onlarca otelde, Olga gibi binlerce kadın çalışmaktaydı. Birçoğu, ilkokul terk olan Davut'un aksine eğitimli ve meslek sahibiydi. Nitekim Olga da ülkesinde öğretmendi. Rus Pazarı'nda ticaret için geldiği Rize'de, âşık olduğu pezevengin eline düşüp kendisini Bambi Otel'in sermayesi olarak bulmuştu. Şimdi tesisatçı Davut'la birlikteydi, bir saat sonra kim bilir kiminle birlikte olacaktı...

Olga kendisine mahcup gözlerle bakan Davut'a uzanıp genci dudaklarından öptü. Davut, "Ben gene geleceğum," dedi, "sen hep buriya misun?"

Kadın, onaylarcasına başını salladı.

Davut giyinip odadan ayrılırken, Olga çırılçıplak bir halde pencerenin kenarına çıkıp kendisini aşağıya bıraktı.

Şeyhini görme arzusuyla girdiği rabıtadan Olga'nın suretiyle çıkmıştı Davut. Tövbe istiğfar edip gözlerini tekrar, daha sıkı yumdu.

Yayla Davası

Terk edilmiş sağlık ocağının camı çerçevesi kırılmış penceresinden bir tüfeğin namlusu uzanıyordu. Namlunun ucu, köye varan toprak yola ve dağ yamaçlarına bakıyordu. Gülbek'in oğlu Zeki; toprak yolda traktör, yamaçta atlı görse, sabi sübyan demeden tetiğe çökecekti. Bir gece önce muhtar, köy odasına çağırdığı Zeki'ye, "Unutma e mi, yayla davası bizim namusumuzdur. Rahmetli baban da bu davada gitti oğlum," demişti. Zeki, tüfeği omuzlarken, jandarma kurşunuyla ölen babası Gülbek'in kanlar içindeki cesedini hatırlamıştı. Yirmi beş yıllık bir öfkeydi bu.

O yıl Gülbek'in köylüleriyle dağın ardındaki üç köy, yaylanın kullanım hakkı için karşı karşıya gelmişti. Yeşil bir cenneti andıran yaylada hangi köyün davarını otlatacağına, Osmanlı'dan bu yana karar verilemiyordu. Cumhuriyetin ilanı bile, Gülbek'in köylüleri için vaziyeti değiştirmemişti. Osmanlı'nın kadısı gitmiş, cumhuriyetin hâkimi gelmişti. Fakat yayla davası yerinde kalmıştı. Bir köy diğerinin yolunu kesiyor, çobanlarını dövüyor, davarını kovalıyordu. Köyler arasında kız alışverişi bitmiş, selam sabah kesilmişti.

Gel zaman git zaman, her evden bir dana satılıp toplanan parayla kasabaya gidildi. Avukatlar tutuldu, dilekçeler yazıldı, mahkemelik olundu. Fakat Gülbek'in köylüleri mahkeme kapısında birlik eden üç köye yenik düştü. Yaylada keşif için kasabadan yola çıkan hâkimin önü, Gülbek'in köylülerince bir boğazda kesildi. Hâkimin atına ateş edenler içinde Gülbek de vardı. Hâkim bir yana, at bir yana savrulmuştu. Bir gün sonra köyü jandarmalar basmıştı. Jandarma postallarının sesine uyanmıştı Gülbek. Karısının sıcacık koynundan kalkıp pencereye yürümüştü. Nevresimin ucunu pencerenin koluna bağlayıp duvardan salınırken, bir el silah sesi duyulmuştu. Gülbek, "Ah, anam!" diye yere çakılmıştı. Babasını can çekişirken gördüğü gün Zeki, henüz üç yaşındaydı.

Hâkime ateş edilmesinden sonra mahkeme, ilk celsede yaylayı üç köye verdi. Yaylayı kaybeden köylüler, doğan her bebeğin kulağına ninni yerine, yaylanın hikâyesini okudu. Gel gör ki, otlaklar daraldıkça davar azaldı, davar azaldıkça Gülbek'in köylüleri Rize'ye ve İstanbul'a göç etti. Köylülerinden geriye, ayağı çukurda bir avuç yaşlı ile Gülbek'in oğlu Zeki kaldı. Yaylada otlatacağı günün hayalini kurduğu için davarını bile elden çıkarmadı Zeki. Babasının ruhu belki o gün huzura kavuşacaktı.

Davarını otlatmaktan döndüğü gece Zeki önce köy odasına çağrıldı. Tandır başında toplanan ihtiyar heyeti keder içerisinde Zeki'yi karşıladı. Elinde tuttuğu tebligat kâğıdını gösteren muhtar, "Üç köy bize karşı birleşmiş, deremize göz dikmişler oğul. Deremizden su hakkı isterler. Heyet yarın keşfe gelecek," dedi. Zeki öfkeden titriyordu. "Bir damla bile alamazlar," diye bağırdı, "Dere kızıl kan akar, yine de su vermem!" İhtiyar heyeti evlerine dağıldıktan sonra muhtar, evinden getirdiği tüfeği Zeki'ye verdi.

Zeki ertesi sabah sağlık ocağının kırılmış penceresini siper alıp namluyu yola ve yamaca doğrulttuğunda, aklında ne

yayla ne dere, yalnızca babası Gülbek'in öcünü almak vardı. Dudağının kenarına sıkıştırdığı Birinci sigarasının dumanını savururken, toprak yoldaki traktör sesine döndü. Kasasında, takım elbiselilerin ve iki jandarmanın oturduğu traktör toz ve gaz dumanı çıkararak köye doğru ilerliyordu. Zeki tüfeğin namlusunu yarım kilometre mesafedeki traktöre doğrulttu. "Bismillah!" deyip tetiğe çöktü. Takım elbiselilerden biri traktör kasasına devrildi. Aynı anda sağlık ocağının duvarları jandarma mermileriyle delindi. Zeki yerde sürünerek, sağlık ocağının dereye bakan arka penceresine geçti. Gömleğiyle gocuğunu uç uca ekleyip pencereye bağladı. Tüfeği omzuna asıp pencereden sarkarken, bir el silah sesi duyuldu. Zeki'nin metrelerce yükseklikten düştüğü dere, bir müddet kıpkırmızı aktı.

Zeki'nin ölümünden sonra üç köy dereden su hakkı aldı.

Dere zamanla kurudu.

Geride kalanlar, Zeki'nin üç yaşındaki oğlu Gülbek'in kulağına yaylanın ve derenin hikâyesini okudular.

Mukadder

Mukadder üçüncü ve son çay bohçasını kantarın üzerine bırakırken, çay alım yerinin birer sıra boşluk bırakılarak örülmüş duvar gözeneklerinden, Bıldırcın Köyü'ne uzanan toprak yola baktı...

Şırıldayarak akan kirli dere boyunda kızı Zeliha'yı görebildi.

Zeliha, hesapta son bohça çayı toplayacak, çay makaslarını da yanına alacak, annesinin ardı sıra alım yerine gelecekti. Genç kız alelacele sıktığı bohçayı annesinin sırtına yüklerken böyle söz vermişti. Oysa aradan bir saatten fazla geçmiş, Zeliha gelmemişti. Mukadder, gözlerini gökyüzüne çevirdi. Kırılgan bir güneş, gri ile lacivert arasında kararsız kalan yüklü bulutları, bulutlar da çaylıklarda tek tük biten mandalina, hurma ve karayemiş ağaçlarını yalayıp geçti.

Mukadder, çay eksperi Necati'nin paslı bir namlu gibi doğrulmuş kara, kirli ve etli işaretparmağının dokunuşuyla irkildi. Necati ikinci kez seslendiği halde Mukadder'in kendisini işitmemesine kızmış, "Siçayim işune!" diye söylenmeye başlamıştı. Mukadder, şaşkın bir halde "Ne dersun?" diye sordu.

– Çay defteruni uzat kari!

Mukadder, elini ıslak entarisinin içine sokup yeşil çay defterini çıkardı. Defterin yaprakları nemliydi. Necati'nin defteri almak için uzanan elini havada bırakıp "Bi bohça daha var," dedi. Kalın çerçeveli ve camları isli gözlüğünün üzerinden baktı Necati:

– Neredur?

– Çaylukta. Kizum da şimdi gelur. Biraz bekleyelum.

– E bunlar bekler mi?

Çay alım yerinin dışında kantar sırası bekleyenleri işaret etmişti Necati. Şeker çuvalından bozma, içlerinde onlarca kilo yaş çayın bulunduğu bohçalar toprak yola kadar yayılmıştı. Keşanlı kadınlar bohçalarının üzerinde oturuyorlardı. Renk renk yağmurluklu erkekler sigara içiyor, Trabzon lastikleri ile genç kızlar annelerinden ve erkeklerden uzakta gülüşüyorlardı. Çocuklar çay bohçalarının içinde saklambaç oynuyordu. Çocuk çığıldaşmaları, taşıma kayışının gürültüsünü bastırıyordu. Mukadder, uzakta, Piri Çelebi ile Kale Mahalleleri arasında çay bohçalarını aktarmak için kurulmuş teleferiğin orada, sırtında bohçasıyla seğirten Zeliha'yı gördü. Tıslar gibi, "Gavurun kizi" dedi, "geliyi..."

Necati, kadının elinden çay defterini alıp kirli masasına oturdu. Defterde, Mukadder'in değil, üç yıl önce Regaip Kandili'nde alkol komasından ölen kocası Şükrü'nün fotoğrafı vardı. Bu siyah-beyaz fotoğraftaki adam, sabaha karşı sahilde ölü bulunmuştu. Necati, Şükrü'nün cenaze namazına dahi gitmemişti. Namazına gidilmezdi böyle adamın. Bir an, öğle namazı için abdest almış olduğu aklına geldi, elindeki defteri fırlatır gibi masaya bıraktı, Mukadder'e baktı.

Ağarmış perçemi, kırışıksız yüzüne gölge gibi düşüyordu. Şükrü'den sonra oğlu Sultan ve kızı Zeliha ile bir başına kalmıştı. Eteğine çamur sıçramasına umursamadan ilerleyen kızına bakıyordu. Birdenbire, Zeliha'nın üç adım gerisindeki

Bahri'yi fark etti. Bitişiklerindeki çaylıkta gündelikçiydi Bahri. Yaz ortası askerden dönmüş, fabrikalarda iş bulamamış, işportacılık yapacağı balık mevsimine dek gündelikçiliğe tutunmuştu. Sarışın, uzun boylu, incecik, yakışıklı, tığ gibiydi. Üstelik çay makası eline pek yakışıyordu. Fakat kadının gözü, Bahri'yi tutmamıştı. Zeliha ile bakıştıklarını anlamıştı ya, bunu gençliklerine vermişti. Şimdi utanmasa, çay makasını kaptığı gibi Bahri'nin başına indirecek, Zeliha'yı saçından sürükleyip çay alım yerine getirecekti.

Zeliha soluk soluğa alım yerine girdi. Mukadder, kızgınlığını belli edercesine "Bohçani indur!" dedi. Necati, Zeliha'nın ürkerek kantara yerleştirdiği bohçayı tarttı, "Kaldur!" dedi.

Necati kiloyu yazmak için deftere eğilirken Zeliha da taşıma kayışına boşaltmak üzere bohçayı sırtlandı. Tam yürüyecekti ki, ayağı kantara takıldı, sendeledi. Bahri, Zeliha'nın yardımına koşup bohçayı kavradı. Mukadder ve Necati, bohçanın iki ayrı ucundaki iki gence aynı anda baktılar. Adamın gözleri, Zeliha'nın dolgun ve kıvrak kalçalarına yapışmış basma eteğine kaydı. Mukadder hâlâ Zeliha ile Bahri'yi süzüyordu. İki genç taşıma kayışının kurulu olduğu alım yerinin iç tarafına yönelmişti. Bohçalarla boşaltılan çaylar yukarıya doğru eğimli kayışla alım yerinin dışına taşınıyor, burada bekleyen kamyonun kasasına yeşil bir huzme gibi dökülüyordu. Kamyon kasasındaki çocuklar, dökülen çayları avuçlarıyla kasanın tüm yüzeyine serpiştiriyordu. Onlar, çay bohçalarında saklambaç oynayan yaşıtlarının gözünde birer yetişkindiler. Mukadder çay dolu kayışı izlerken iki genç, bohçayı boşaltmış, geri dönüyorlardı. Boş bohça Zeliha'nın elindeydi. Kayışın kenarında bir beyazlık fark etti Mukadder. Beyaz bir bez parçası gittikçe büyüdü, büyüdükçe belirdi, kayıştan sarktı, incir yaprağı gibi hafifçe salınarak havalandı, yere düştü. Zeliha yerdeki beyaz ve işleme-

li külotunu annesi ve Bahri ile aynı anda gördü. İki genç bakıştılar. Gözlerinde ne bir korku ne de bir şaşkınlık vardı. Tonlarca çay, onlarca insan, makine gürültüsü ve kamyon kasasındaki çocuk çığıldaşmaları dahi umurlarında değildi.

Çaylıkta, fındık ağacının altındaydılar. Bu dördüncü buluşmalarıydı. Hiç konuşmadan öpüşmeye başlamışlardı. Bahri'nin dili Zeliha'nın ağzında yitmişti. Kulak memesindeki ısırığı bile fark etmemişti Bahri. Çiseleyen yağmurun, üzerlerini yapraklarıyla örten fındık ağacının, gökte fırıldak gibi dönenen bulutların altında, ıslak çay bohçasının, taze çimen ve gübrenin, ekşi çay otunun üzerinde anadan üryandılar. Zeliha, içinde büyüyen bir sıcaklık hissetmişti. Bahri bir derinlikte yiteceğini sanmıştı. Kesik çığlıklarını bastırmayı bırakıp böğürerek yan yana devrilmişlerdi. Aşağılarda, kirli derenin yosunları içinde bir cayırtı gibi kopan kurbağa vıraklamasını aynı anda işitmişlerdi.

Çay alım yerinde üzerlerine ilk atılanın taş mı, çay makası mı olduğunu hiç kimse bilemedi. Taşıma kayışına dökülen çay yaprakları gibi iki gence üşüştüler.

Düğüm

O sabah tüm köyün gözü Yetim Celal'in evinin üzerindeydi. Geceden beri bekledikleri gerdek çarşafı öğle ezanı okunduğu halde cama asılmamıştı. Tedirginlik, bir uğultu halinde kapı kapı dolaşırken, tekmil köylünün aklını aynı soru kurcalıyordu: "Sümme haşa, bir namussuzluk mu olmuştu?"

Celal'in anası Gülçiçek seğirterek eve girdiğinde, gelini Sona'yı tandır başında ağlarken, oğlunu odada öfkeyle dolaşırken buldu. Aşhaneden sızan gün ışığı bir külçe gibi, gelinin yazmadan sıyrılmış kömür karası saçlarına dökülüyordu. Gülçiçek, gelininin karşısında çömelip "De bene, ne oldi kızım?" diye sordu. Sona hıçkırıklar içinde "Bilmirem ana," dedi, "Ben de bilmirem." Gülçiçek kalktı, ayaklarını sürükleyerek Celal'in bulunduğu odaya girdi. Celal tütün sarısı dişlerinin arasından, sanki bir sırrı fısıldar gibi ve ağır bir utanç içinde, "Olmir ana, yapamiram," dedi.

Gülçiçek güngörmüş kadındı. Biliyordu ki bunun çaresini ancak Norgahlı Hoca bulurdu. Çabucak ahıra inip atı hazırladı. Pencere gerisinden başını uzatan köylüler, ata bin-

miş Gülçiçek ve atın yularını tutan Celal'in, kederli ve suskun bir halde, Norgah kazasına doğru yola çıktığını gördü.

Ana oğul ikindi ezanı okunurken Norgah'a vardılar. Koyun postu seccadesinde namazını kılan Norgahlı Hoca, içi kaynar su dolu bir paslı tasla geldi. Şimdi, tüten buharın bir yanında yıllardır köylüye muska yapan Norgahlı Hoca, diğer yanında ise başları eğik halde çare bekleyen ana oğul oturuyordu. Hoca, Gülçiçek'in bile işitmediği dualar okuyup ardı ardına suya üfledi. Dua bittikten sonra başını kaldırıp, "Celal oğlum," dedi, "senin basiretini bağlamişlar. Sen gerdeğe girmeden evvel, komşunun biri ya bir asma kilidi kilitlemiş yahut bir ipe düğüm atmış.

Celal'in, basiretini bağlayacak denli kendisine diş bileyen bir hasmı yoktu ve hiç olmamıştı. Ocağını kurutmak isteyen bu hasmın kim olabileceğini düşünmekle meşgulken, Norgahlı Hoca ucunu yaladığı kırık bir kurşunkalemle üzerine dualar karaladığı kâğıdı kaynar suya sokup sokup çıkarıyordu. En son, hamura dönmüş kâğıdı sıkıp suyunu aynı tasa akıttı. Tası Celal'e uzatıp "Bismillah de, iç. Allah'ın izniyle bağ çözülür. Şayet bu gece bağ çözülmezse kilidi bulup açman, ipi bulup düğümü çözmen şarttır," dedi. Celal, hayat iksirini bulmuş gibi, bir damlasını bile israf etmeden suyu içti.

Dönüşte, yatsı ezanıyla birlikte girdikleri köyde, henüz gazyağları söndürülmemiş, uykuya dalınmamıştı. Celal umutla adım attığı evde, Sona'yı yer yatağında kendisini beklerken buldu. Abdest alıp yatağa girdiğinde, aynı basiretsizlikle sarsıldı. Celal ve Sona her ne yaptılarsa, kilit açılmadı, düğüm çözülmedi. Celal'in penceresinden ikinci günün sabahında da çarşaf salınmadı.

İkinci günü, evleri ve ahırlarında saklı bir kilit veya ip arayarak geçirdiler. Üçüncü gün Celal, bir kez daha Norgahlı Hoca'nın yolunu tuttu. Hocanın verdiği okunmuş kuşbur-

nu tanesini kemirerek köye döndü. Bir hafta geride kalırken eski Celal'den eser kalmadı. Bir yonca yaprağından diğerine sıçrayan çekirgenin çıkardığı cayırtıyı kilit sesi, ahırdaki örümcek ağını düğümlenmiş ip zanneder oldu. Hasmının kim olduğunu ayırt edemediğinden bütün bir köyden selamı kesti. Dahası, her gece yatakta "bağın çözülmesini" bekleyen Sona'ya küstü. Önce yatakları, sonra sofraları ayırdılar. İlk gecenin üzerinden bir ay geçmişti ki köyde, "Celal'in erkekliği yokmuş," söylentisi çıktı. Sona'nın babası, bu söylenti kulağına ulaştığı gün, kızını alıp evine döndü. Gerdeğin yıldönümünde Sona'yı, dul bir köylüye düğünsüz merasimsiz verdiler.

O sabah tüm köy Gülçiçek'in yeri göğü sarsan çığlıklarına uyandı. Can havliyle eve koşturanlar kapının "kilitli" olduğunu gördüler. Bir omuz darbesiyle kırılan kapı aralanınca, Celal'in, tavana "düğümlenmiş" ipteki cesedi belirdi. Celal'i ipten indirip bir çarşafa sardılar.

Kır Kısrak

Kır kısrağı gün ağardığında küçük çayın bitimindeki harmanda, kazığa bağlandığı ip boynuna dolanmış ve soğuktan kaskatı olmuş bir halde buldular. Yarı açık gözleri, nallarını bir mühür gibi bastığı kıraç dağlara çevriliydi. Dağlar ki kır kısrağı bir gün olsun otsuz, bir an olsun gözesiz bırakmamıştı. En yokluk zamanda bile bir tutam geveni ve kuşburnu yaprağını cömertçe ona sunmuştu. Ya insanlar? Hani şu, en fukarasının bir balya otunu bile iki günlük yoldan getirdiği; hani şu, bitli eniklerini sırtında eğlendirdiği insanlar ne yapmıştı?

Kır kısrağın başucunda çömelip yıpranmış kasketini avuçlarında sıkan Gülahmet, tarifsiz bir keder içindeydi. Çevresinde toplanan köylülere dün gece su yoluna giderken, şadırvan başında gördüğü el feneri ışığından söz etti.

El fenerinin ardındaki karaltılar, Gülahmet su yolundan dönene dek küçük çaya inmişti. Çayın taşlarını sıçrayarak geçmiş, kır kısrağın yanına varmışlardı. Onu, bağlı olduğu kazıktan çıkarıp çayın kenarındaki kayanın önüne sürüklemiş ve arka ayaklarını kayaya gelecek şekilde çevirmişlerdi. İki karaltıdan biri, kır kısrağın yularını tutarken; diğeri kayanın üzerine tünemiş ve pantolonunu sıyırmıştı. Köyü aydınlatan

ay, o an sanki utançtan kızıla kesmişti. Dakikalar bir yıl kadar uzarken kır kısrağın ardındaki ile yuları tutan karaltı yer değiştirmişti. Sonra kısrağı harmanda bırakıp şadırvana geri dönmüşlerdi. Yatsı namazını bitirip camiden çıkanlar, karaltıların ardı sıra bakakalmıştı. Bu karaltılar, köyden miydi?

Köylüler bu muammayı çözmeye çalışırken; Gülahmet, cebinden bıçağını çıkarıp şahadet getirdikten sonra kır kısrağın boynuna vurdu. Gözlerinden dökülen yaş, kır kısraktan boşalan kana eşitti. Kır kısrağın başını gövdesinden ayırıp kenara koydu. Köylüler harmanın köşesinde açtıkları çukura kır kısrağı gömerken; Gülahmet hayvanın ak yelesini merhametle okşadı. Sonra kır kısrağın başını bir çula sardı.

Gülahmet ve köylüler, kır kısrağın mezarına taş dikip cenaze korteji sükûnetinde köy meydanına döndü. Kadınlar ve çocuklar, evlerin toprak damlarında çömelmiş ve yaşmaklarıyla yüzlerini örtmüş halde, Gülahmet'in ardı sıra gelen erkeklerine bakmaktaydı.

Gülahmet, meydana varınca merdivenleri tırmanarak şadırvana çıktı. Şadırvanın abdest alınan cephesine geçip kır kısrağın kanlı başını çuldan çıkardı, köylülerinin şaşkın bakışları altında abdest askısı olarak kullanılan çivilerden birine geçirdi. Sonra yelesinde elini gezdirip şadırvandan indi ve ağır adımlarla evine gitti.

Bir gece sonra, su yoluna giderken, şadırvan başında el fenerinin yanıp söndüğünü gördü. Bıçağını çektiği gibi karaltılara doğru seğirtti. El fenerini tutan karaltı, "Dur!" diye bağırdı. Karşısında jandarma onbaşısı Refik'i bulan Gülahmet, mıh gibi çakıldı. Refik onbaşı, "Bıçağını yere at, ellerini havaya kaldır!" diye bağırdı. Gülahmet onbaşıyı ikiletmedi.

Refik onbaşı, elleri kelepçeli bir halde arabaya bindirdikleri Gülahmet'e "Her şey tamam da kır kısrağı neden öldürdünüz?" diye sordu. Gülahmet, yanı başında oturan suç ortağı Süleyman'ı gösterip, "Kıskandım," dedi, "çok kıskandım."

Teleferik

İçi çay yapraklarıyla yüklü bohçayı sırtlanıp teleferiğin çürümüş tahta kasasına yükledi Dato. Teleferik hareket etmeden, bohçadan düşen çay yaprağını ağzına atıp çiğnemeye başladı. Damağından vücuduna yayılan ekşilik, Rize'nin köylerinde beş yıldır yevmiyeyle çay toplayan Dato için vazgeçilmez bir keyfe dönüşmüştü. Bir an için gözlerini kapatıp çocukluğunun Batum'unu düşündü. Ah, Çoruh'un berisindeki elmas...

Teleferiğin yaydığı titreşim, Dato'nun keyfini yerle bir etti. Aletin diğer ucundaki Hacı Şevki, teleferik teline vurmuştu. Bu, "Haydi bohçayı gönder," demekti. Dato, düğmesine basarak teleferiği hareket ettirdi. Tahta kasa, Dato'nun çay topladığı Piri Çelebi Mahallesi'ndeki tepeden, yüz elli metre aşağıda, Kale Mahallesi'ndeki düzlüğe doğru usulca indi. İki mahalleyi suyun kıt, kayanın bol olduğu Kale Deresi ayırıyordu. Teleferiğin diğer ucu, derenin kenarındaydı. Taşınan çay bohçaları, elli adım mesafedeki çay alım yerine götürülecekti.

Dato son çay bohçasına uzandı ve bir çay yaprağı daha alıp çiğnedi. Gözlerini yumdu, Batum'dan yola çıkan külüs-

tür bir Sovyet otobüsünün hırıltılar çıkararak Rize'ye girişini gördü. Bu, Dato'nun, anne ve babasının kucağına kıvrılmış halde, şehre ilk gelişiydi. Sovyetler'den kalan, siyah-beyaz televizyondan kolonya şişesine, "Lenin" baskılı madalyadan misafirler için ayırdıkları şaraba kadar, elde avuçta ne varsa valizlere doldurup Rize'nin yolunu tutmuşlardı. Sahilde kurulan demir barakalı Rus Pazarı'nda tezgâh açıp tüm bunları hayretle kurcalayan Rizelilere satmaya başlamışlardı. Geceyi, perdeyle örttükleri demir barakada geçiriyorlardı.

Dato çok sonradan, müşterilerin mallardan çok, annesi Eleni'nin göğüsleriyle alakadar olduklarını fark etmişti. Fiyat sorarken, bir kolonya şişesini değil, annesini kastettiklerini de... Batum'da, öğretmenlikten ayrılan genç kadın, pazara akşam çöktüğünde, başından geçenleri, kocası İlia'ya ağlayarak anlatıyordu. İlia'nın votkaya bağlanması bugünlere denk geliyordu. Bir ucu yoksulluk, bir ucu namus...

Hacı Şevki, boşalttığı teleferiği Dato'nun geri çekmesi için tele tekrar vurduğunda, Dato sanki barakaları basılmış da, uykusundan uyandırılmış gibi, düştüğü hatıra kuyusundan irkilerek çıktı. Düğmeye basıp teleferiğin kasasını geri çekti. Kasa yanaştığında, kucakladığı son bohçayı içine bıraktı. Düğmeye basıp teleferiği yola çıkarmadan önce, bohçanın içinden iki çay yaprağı daha aldı.

Teleferik dereye inerken yapraklardan birini ağzına attı. Kapadı gözlerini... Rize'ye ikinci kez gelişlerinde yanlarında İlia yoktu. O artık alkol bağımlısıydı. Evin yükü ve Dato'nun masrafı, annesi Eleni'nin omzuna binmişti. Ana-oğul tezgâhın başında, siftahsız ve müşterisiz bir hafta geçirmişti. Ter ve tezek kokulu müşterilerin arzusu, ne kulağını dayayıp dinleyecekleri bir pilli radyo ne rafta sergileyecekleri porselen bir vazoydu; çapaklı gözlerin tümü, tezgâhtan Eleni'nin kasıklarına kaymaktaydı. Eleni midesi bulanarak uykuya düştüğü gecelerden; çaya koyacak reçel, ekmeğe ka-

tılacak salça bulamadıkları sabahlara uyanıyordu. Yağmur damlalarının baraka damına kurşun gibi saplandığı bir gece, Eleni oğlunu masalla uyutup dışarı çıktı. Dato, sıcak ekmek ve çikolatayı, uzun zaman sonra o sabah yiyebilmişti. Eleni, yüzüne çikolata bulaşan oğlunu ağlayarak seyretmişti.

Teleferik teli, o yaz Batum'dan gelen, İlia'nın alkol komasından öldüğünü haber veren telefon gibi art arda öttü. Dato düğmeye basıp boşalan kasayı geri çekti. Şimdi, kasaya kendisi binecek, teleferikle aşağıya inecek, Hacı Şevki'den iki aylık yevmiyesini alıp Batum'a geri dönecekti. Kasanın teleferik direğine yanaşmasıyla Dato'nun içine atlaması bir oldu. Uzanıp düğmeye basarak teleferiği devindirdi. Cebindeki son çay yaprağını alıp hırsla çiğnemeye koyuldu. Gözünün önüne, bir sonraki yaz, annesinin sahile vurmuş çıplak cesedi geldi. Tecavüze uğradıktan, cebindeki parası alındıktan ve dövülerek öldürüldükten sonra Eleni, Askoroz'dan denize atılmıştı. Dato belediyenin tahsis ettiği araçla, annesinin tabutuna sarılarak Batum'a geri dönmüştü. Hatırladığı kadarıyla tabutun tahtaları, içinde bulunduğu teleferik kasası gibi, çürümüş ve yıpranmıştı. Dato, bir "çat" sesiyle irkildi. Oturduğu tahta çatlamıştı. Kasanın boşluğundan, seksen metre aşağıda, Kale Deresi'nin kayaları görünüyordu. Dato boşluğa doğru kaydığını hissediyordu.

Ayının Cevdet'i Öldürdüğü Yıl

Ayının Cevdet'i öldürdüğü yıl, biçim ayına denk gelmişti. Taş üstünde bir dal yonca bitmeyegörsün; orağını, tırpanını alan sabah ezanıyla bayıra koşuyordu. Tezeğin içindeki arpa danesini ayıklayıp yediğimi bilirim. Şimdi bakma böğürtlen kokusunun Gocuktur köyünü sardığına, ayının Cevdet'i öldürdüğü yıl, bir avuç böğürtlen için kan dökülürdü. Öyle bir yoksulluk, oğul...

Ayının Cevdet'i öldürdüğü yıl, çeyiz belasından bir kız bile Allah'ın emriyle kocaya gitmedi. Kaçan kaçana... Hoş, gelinin vardığı evde bir eski döşek ve tandırı yandırmaya üç kuru tezek; belki var, belki yok. Üstümüzde şeker çuvalından bir mintan, ayağımızda Trabzon lastiği vardı. Ne yalan diyeyim; ekmekten esirgediğimiz kuru tuzu bile, komdaki kuzuya verdik. Tekmil Gocuktur köyünde, ayının Cevdet'i öldürdüğü yıl, sen de iki bin, ben diyeyim üç bin koyun var. Yaradan hakkı için söyle, biz kime yetirelim? Hayvanın bile açlıktan sarhoş gibi gezdiği bir vakit.

Ayının Cevdet'i öldürdüğü yıl, köyün içinde ot bitmediği için eski yaylada otardığımız koyun sürüsü yatsı ezanıy-

la köye girerdi. O akşam, ezan okunurken, Cevdet'i telaş içinde görmüştüm. Üç kuzusundan biri, sürüyle birlikte geri dönmemişti. Bir elinde lüküs, diğerinde değnek, "Bir yol gidim de Medenler'de ariyim, belki bayırda kaldı," demişti. Dedim, "Cevdet, etme eyleme..."

Ayının Cevdet'i öldürdüğü yıl: Bayırdaki ayıların, gün ortası köylere girip komdaki kuzuya musallat olduğu sene... Lakin Cevdet'in kuzuyu bulmaktan başka çaresi mi vardı? Üç evladın boğazını kim doyuracak, kim bir kurtlu peyniri getirip tasa koyacak oğul? Yoksulluğun gözü çıka...

Ayının Cevdet'i öldürdüğü yıl, köy uykuya dalmak üzereydi ki Medenler'den acı bir cayırtı, yüreğimize işleyen bir feryat koptu. Aha bu, Cevdet'in sesi... "Yetişin komşular, ayı beni öldürecek!" diye bağırıyordu. Tüfeğini, tırpanını kapan bayıra koştu. Vardığımızda, kuzu bir yanda, Cevdet ötesinde kan içinde yatıyorlardı. Meğer ayı tam kuzuyu boğacakken Cevdet imdada yetişmiş. Değneği kaldırdığı gibi ayının başına indirmiş. Mübarek adam, kuzuyu kurtarayım derken... Cevdet, elini tuttuğumda inildiyordu. Dedi ki, "Kurtarın beni, ölirem."

Ayının Cevdet'i öldürdüğü yıl, bayırdan köye, köyden nahiyeye ne yürünecek yol vardı, ne de yol olsa gidecek araba. Köylülerden Allah razı olsun. Cevdet'i bir battaniyeye sarıp sal içinde nahiyeye indirdik. Hâlâ gözlerimin önündedir, parçalanmış sinesinden oluk oluk kan akıyordu. Biz nahiyeye girmişken, kelimei şehadet getirdi. Hastaneye yetiştiremedik garibi; elimize tabutunu verdiler.

Ayının Cevdet'i öldürdüğü yıl, Gocuktur'u kan tuttu. Biçim ayı bitende, köyümüzün yarısı fukaralıktan gurbete göçtü. Rize'ye, İstanbul'a dağıldı köylümüz... Bir bir haneler kapanırken, benim gözüm kesmedi. Şimdi, köyümüzün içinde bile ot var. Gel gör ki ne biçecek bir rençper, ne otu yiyecek bir koyun, ne de koyunu boğacak bir ayı kaldı. Bir şu mezardaki Cevdet, bir de ben varız.

Diyafon

Adnan'ı, çalıştığı çay ocağının balkonunda, bir eliyle kalkan gibi tuttuğu çay tepsisinin ardına sığınmış, diğer eliyle tabancasını sıkıca kavramış bir halde, korkudan titrerken buldular. Başında toplanan kalabalık olağanüstü bir kederle çaycı Adnan'ı seyrediyordu. Her birinin gözlerinin akından, adeta bir cenaze korteji geçiyor; bir yas dumanı dingin bakışlarına çöküyordu. Kestaneci Nurullah, bir adım öne çıkarak Adnan'ın yanına çömeldi. "Hayde, kalk gidelum kardaşum." Adnan, çay tepsisinin ardında sakladığı başını kaldırıp "Ekrem Ekşi şehit oldi. Yere yatun! Sizi da vuracaklar komitanum!" diye bağırdı. Sonra içeride, buharlar savurarak kaynayan çay kazanının arkasında acı acı öten diyafonu gösterdi. "Bakun," dedi, "komitanum, telsiz susmayi, burayi da basacaklar!" Diyafonun sesi, dinmek bilmez bir canavar düdüğünün cayırtısı gibi çay ocağının balkonundan şehre yayılıyordu. Hani, Adnan'ın omuzlar üstünde askere gittiği, kornalarla bütün Rize'nin çalkalandığı o akşam gibi...

Babası Hızarcı Mustafa, ormanda kestiği kavak ağacının altında ezilip ruhunu teslim ettiği gün, Adnan anasının rah-

mine henüz düşmüştü. Hızarcı Mustafa, baba olacağından habersiz, bu dünyadan çekip gitmişti. Rize'nin Erzurum'a komşu bir dağ köyünde, Anzer'de, anası hastaneye vakitlice yetiştirilemediği için ot balyaları arasında doğdu Adnan. Üzerindeki yanık ot kokusu ve baldırındaki tırpan nişanı, belki bu yüzdendi. Gözünü açtığında, ismini kulağına "Yetim Adnan" diye üfürdüler. Genç yaşta dul kalan anası Saadet, çoğu köylüsü gibi, oğlunun kolundan tutup Rize'ye yerleşti. Hamamderesi'nde tek katlı, tuğladan örme, ahırdan bozma bir ev tuttu. Evin bir odasına köyden getirdiği iki kara ineği koydu, diğer odasına oğlu ve kendisi yerleşti. Her sabah ezanından sonra ineklerinden sağdığı ak sütü, apartman sakinlerine satarak Adnan'ı büyüttü. Gün ağarırken dolu süt bidonlarıyla çarşıya inip taze ekmek ve biraz kıymayla dönerek yılları yıllara kattı. Adnan, daha ilkokul beşi bitirmeden bir kaportacıda çırak olmuştu. Bıyığı yeni terlediğinde, yazın bir çay fabrikasına mevsimlik işçi yazıldı. Kışın ise balık halinde hamsi tezgâhının başına geçti. İki işte de dikiş tutturamayınca Kazdal Camisi'nin çay ocağına kapılandı. Anası iki kara ineğiyle yaşlanırken, Adnan'ın delikanlılık çağı başlıyordu. İçkiyi ağzına ilk sürüşünde, büyük bir günaha girdiğini, süt bidonlarında ömür tüketen anasına ihanet ettiğini düşünerek tövbe etti. Sonra içmeye de, sarhoş olmaya da, günaha da alışıverdi. Üstelik artık, içmek için haklı mazereti vardı: Tezgâhtar Fikriye'ye âşık olmuştu. Aklına koymuştu; askerlik aradan çıkınca, bir çiçekle kapısına dayanıp Allah'ın emriyle isteyecekti. Vermediler mi Anzer'e kaçıracaktı.

Adnan'ın askere uğurlandığı o akşam Hamamderesi'nin toprak sokaklarından kalkan, Türk bayrakları asılmış Renolar, Fikriyelerin evinin çevresinde dolandıktan sonra boydan boya Rize'yi gezdi. Karadeniz'in dalgaları kıyıyı döverken, sahilde veda silahları sıkılıyordu. Derken, Adnan'ın da

içinde olduğu araç, korna çalarak otogara girdi. Ve omuzlar üzerinde Siirt Pervari'ye kalkan otobüse bindirildi Adnan. Bu esnada, şehrin öteki ucunda aralık bir perdenin ardındaki Fikriye, gözyaşlarını yaşmağına siliyordu.

Adnan uzun bir yolculuktan sonra indiği Pervari'de çıplak ve ayak basılmamış dağlar gördü. Hayatında ilk kez otomatik bir tüfek gördü. Bir başka dili konuşan insanlar gördü. Tüfek doğrulttukları ve kendilerine tüfek doğrultan karaltılar gördü. Bir şafak vakti çıkan çatışmada, üzerlerine kurşunların yağdırıldığını gördü. El bombasının binlerce bilyeyi saçarak dağılışını gördü. Telsizlerin acı acı öttüğünü ve kimsenin yardıma gelemediğini gördü. Neden sonra, Adnan'ı kurşun saplanan bacağından vurulmuş ve silahına kapanmış bir halde buldular. Adnan yaralanmış, can arkadaşı Oflu Ekrem şehit düşmüştü. Oflu Ekrem, badisinin birazcık uzağında, derin bir uykuya dalmışcasına...

O günden itibaren Adnan, bir daha eski Adnan olmadı. Tez vakitte tezkeresini alıp Rize'ye döndü. Kurşunların uğultusu ve telsizin cayırtısı, kulağında yankılanıyordu. Sustu, kenara çekildi. Anası, mecalsiz kara ineklerinden sağdığı sütü, içine dua kâğıtları atarak oğluna içirdiyse de fayda etmedi. Fikriye mi? Onun bir başkasıyla evlendiğini, evlerine ulaşan davetiyeden öğreneceklerdi.

Adnan, aylar sonra evinden çıkıp cuma namazı için indiği çarşıda, Kestaneci Nurullah'ın yardımıyla iş buldu. Birlikte namaz kıldıktan sonra çay içmek üzere oturdukları, Kazdal Camisi'nin alt katındaki çay ocağında çalışmaya başladı. Adnan'ın Pervari'de aldığı derin yaradan ötürü hâlâ kan sızdıran ruhu, günden güne sağalıyordu. Ta ki o sabah ocağın kepengini açıp kazanı kaynattığı güne kadar... Müşterilerin çay istemek için çaldırdığı diyafon, Adnan'ın Pervari'sini geri getirdi. İlk cayırtıyla balkona koşup muşambayla sarılı tırabzanların arkasına sindi. Çay tepsisini bir kalkan gibi tu-

tup siper aldı. Yevmiyesiyle satın aldığı oyuncak tabancasını çıkardı. Korkmuş, titremeye başlamıştı. Her an alev alacak bir namluyu beklemekteyken, Kestaneci Nurullah'ın merhametle uzanan elini gördü. "Hayde, kalk gidelum kardaşum," diyordu Nurullah.

Çay ocağının kapısına, Adnan'ı hastaneye götürmek için çağrılan ambulans yanaşmıştı. Adnan'ın bindirildiği ambulans, Of'taki "Şehit Ekrem Ekşi Üstgeçidi"nin altından geçip Trabzon'a doğru yol aldı.

Bakır

Katrana batırılmış yama bezi ve bir avuç talaşla tutuşturulmuş ateş, gürültüsüz yanıyordu. Ali Osman kirli kara torbasından çıkardığı bir topak bakır kablosunu eliyle şöyle bir tarttı. Kablolar eridikten sonra üç buçuk-dört kilo ham bakır çıkardı. Kilosu iki buçuk liradan on lira demekti bu. Ateşe baktı. Bir boy büyüyen ateş sönmeye yüz tutmadan kabloları eritmeliydi. Birbirine dolanmış kabloları ateşe atmadan önce ayrıştırmayı denedi, başaramadı. Zaman geçiyordu. Topağı ateşin en harlı yerine bırakıverdi. Kablolar, "Cızzz" diye tutuştu. Kablodan çıkan mavi alev parçası, Simitçi Ramazan'ın dükkânından aşırdığı kablo muydu?

Çarşıda, Belediye Parkı'nın tam karşısındaki, alt katında Simitçi Ramazan'ın dükkânının bulunduğu iş merkezi, üç gün önce yıktırılınca Ali Osman'a da gün doğmuştu. Enkaza girişi, sigorta ve bağlantı kablolarını söküşü yarım saatini bile almamış, seğirterek eski sanayi sitesinin arkasındaki dereye varmıştı. Şimdi, dağ köylerinden yüklendiği berraklığı, Kale Mahallesi'ni dolanarak Karadeniz'e taşıyan derenin kenarında, musalla taşı gibi dümdüz bir kaya parçasının üzeri-

ne tünemiş, kablolar tutuştukça içinde mavi alevciklerin yanıp yanıp söndüğü ateşe şehvetle bakıyordu. Böyle şehvetle sadece, Sahil Camisi'nin bitişiğindeki bisikletçilerde gördüğü mavi bisiklete ve Asiye'ye bakmıştı.

Asiye, bu yıl kız meslek lisesine başlamıştı. Bir çırpıda biçki dikiş öğrenmiş, askılı lacivert önlüğünü annesinin dantelalarla sarmaladığı Zetina'sında, elceğiziyle dikmişti. Ali Osman'ın en büyük hayali, bu çilli ve sivilceli kızı, mavi bisiklete bindirip şehirde gezdirmekti. Fener'den Askoroz'a kadar, güle oynaya ve soluksuz gideceklerdi. Buydu hayali Ali Osman'ın. Bugün şansını deneyecekti. Bakırı satıp parasıyla bisiklet kiralayacak, kız meslek lisesinin önüne gidip Asiye'yi bekleyecekti. Asiye, merdivenlerin başında göründüğünde, "Gel," diyecekti, "gel, gezelum."

Bu arada ateş sönmüş, birkaç köz parçası kalmış, buna rağmen kablolar erimemişti. Ali Osman ateşi tutuşturmak için yanına fazladan aldığı gazete tomarını kavrayıp köze yerleştirdi. Homurdanarak yanmaya başlayan ateşi seyrederken, gözü, yerde kalan, çamura bulanmış gazetenin sayfasına ilişti. Sayfanın sol üst köşesinde, bacak bacak üstüne atmış esmer bir kadının fotoğrafı vardı. Dizlerini örten, gecelik benzeri eteğinin altından baldırları görünüyordu. Fotoğrafa dikkatlice baktı. Kadının apış arası belli belirsizdi. Gazeteyi iki eliyle buruşturup ateşe fırlattı. Alev topu, kadının baldırlarını çabucak yuttu. Fakat Ali Osman'ın aklı hâlâ oradaydı. "Acaba Asiye'nun da..." Utandı, bu düşüncenin devamını getiremedi.

Biraz sonra kabloların eridiğini gördü. Çabucak yanı başındaki fındık ağacından bir dal kopardı. Yanık bakır topağına geçirdiği dalı dereye soktu. Topak, dumanlar çıkararak söndü. Sonra topağı çıkarıp soğuyup soğumadığını kontrol etti, torbasına koydu. Közü öylece bırakıp sanayi sitesine girdi. Arap İslam'ın bakırcı dükkânı sitenin girişinde, yir-

mi adım mesafedeydi. Boy boy güğümler, işlemeli semaverler, cezve takımları, alüminyum tencereler, tavalar ve kazanların sergilendiği dükkâna büyük bir heyecanla adım attı. Arap İslam, onun uzattığı torbadan bakır topağını çıkarıp tartıya koydu. Topak üç kilo çekti. Bu da yedi buçuk lira demekti. Ali Osman, İslam'ın parayı uzatan kirli elinden çok, bileğindeki saate baktı. Saat, on altı yirmi ikiydi. Kız meslek lisesinin son zili bir saat sonra çalacaktı. Parayı alsa, bisikletçiye çeyrek saatte yürüse, liseye ulaşması bir o kadar tutsa, elde yarım saati kalırdı. Parayı kaptığı gibi...

Şimdi, altında mavi bisikletiyle liseye uzanan yokuşu tırmanıyordu. Son bir solukla köşeyi döndü, Asiye'yi merdivenlerin başında gördü. Bu kez, cesareti galip gelecek ve Asiye'ye, "Hayde!" diyecekti ki... O an, Asiye'nin yanına bir aracın yanaştığını, kapının açıldığını, Asiye'nin gülerek bindiğini, aracın hareket ettiğini gördü. Sanki araç, Ali Osman'ın yanından değil de, üzerinden geçmişti. Durdu. Asiye yoksa, mavi bisiklet de olmasındı. Ne yapacağını biliyordu. Bisikleti eski sanayiye sürdü.

Bakırları yaktığı derenin kenarına vardığında köz hâlâ sönmemişti. Gazete parçaları ve biraz talaşla ateşi harladı. Alevler büyürken, mavi bisikletin önce tekerleklerini, sonra koltuğunu, en sonunda tümünü ateşe attı. Kesif bir lastik kokusu ve lacivert bir duman, bütün dereyi, ardından eski sanayi sitesini sararken, Ali Osman bir daha asla uyanmayacağı bir uykuya daldı.

Zeliha, hesapta son bohça çayı toplayacak, çay makaslarını yanına alacak, annesinin ardı sıra alım yerine gelecekti. Genç kız alelacele sıktığı bohçayı annesinin sırtına yüklerken böyle söz vermişti. Oysa bir saatten fazla geçmiş, Zeliha gelmemişti. Annesi Mukadder, gözlerini gökyüzüne çevirdi. Kırılgan bir güneş, gri ile lacivert arasında kararsız kalan yüklü bulutları, bulutlar da çaylıklarda tek tük biten mandalina, hurma ve karayemiş ağaçlarını yalayıp geçti.

İsmail Sayınaz, Ovit Dağı'nı aşmaya çalışanların, aşıp da hayata iyi kötü tutunanların izini sürmeye çağırıyor bizi. Bu iz boyunca çay tarlasındaki mevsimlik işçiye, tezgâhının başında sıkıntıdan her şeye ama her şeye bahis tutan hamsiciye, Rus Pazarı'nda orak çekiçli rozet satan Matmazel Loya'ya, şeyhine ulaşmak için rabıtaya durup da onun yerine bir otel odasından hatırladığı Olga'yı gören "sofi"ye rastlayacaksınız. Karayemiş ağaçlarının, çaylıkların arasından kentin dar sokaklarına, ormanları yağmalayıp yapılan geniş otoyollara...

Çay Güzeli, siyah beyaz fotoğraflarda başka renklerin de olduğunu gösteren hikâyeler.

THG
0285516
GNE

iletişim

ISBN-13: 978-975-05-2183-6